

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Majandusarvestuse instituut

Finantsarvestuse õppetool

Anna-Maria Tsareva

**PRINTSIIPIDEPÕHISED JA REEGLITEPÕHISED
FINANTSARUANDLUSE STANDARDID**

Magistritöö

Juhendaja: professor Lehte Alver

Tallinn 2016

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud teiste autorite kõikidele töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Anna-Maria Tsareva

Üliõpilase kood: 106524

Üliõpilase e-posti aadress: annamaria.tsareva@gmail.com

Juhendaja, professori Lehte Alver, arvamused:

Töö vastab magistr tööle esitatud nõuetele

.....

Majandusarvestuse eriala kaitsmiskomisjoni esimees:

.....

Professor Jaan Alver

SISUKORD

ABSTRAKT	3
SISSEJUHATUS	4
1 PRINTSIIPIDEPÕHISTE JA REEGLITEPÕHISTE STANDARDITE OLEMUS.....	6
1.1. Terminid „printsiiip” ja „reegel”	6
1.2. „Printsiip” ja „reegel” rahvusvahelises finantsarvestuse ja õigusosalases kirjanduses.....	8
1.3. Printsiiipidepõhised standardid	9
1.4. Reeglitepõhised standardid	11
1.5. Professionaalne otsustus	13
1.6. Printsiiipidepõhiste ja reeglitepõhiste standardite eelised ja puudused	14
2 FINANTSARUANDLUSE STANDARDID.....	18
2.1. USA standardite analüüs.....	19
2.2. Rahvusvaheliste arvestusstandardite analüüs	27
2.3. Printsiiipidepõhiste USA standardite ja rahvusvaheliste arvestusstandardite võrdlus.....	43
3 ARUANDLUSE STANDARDITE KASUTAJA ISIKUPÄRA JA EETILINE ARENG.....	47
3.1. Inimese isikupära tüübid	47
3.2. Eetika ja moraalse arengu tasemed	51
3.3. Arvestusstandardid ja moraalne areng	53
KOKKUVÕTE	56
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	59
SUMMARY	63
LISAD	65
Lisa 1. Terminite „printsiiip” ja „reegel” tõlgendamised inglise ja vene keeles	65
Lisa 2. ASC ja FASC	68
Lisa 3. Unaccompanied IFRSs, IASs and interpretations.....	71
Lisa 4. Inimese põhilised psüühilised funktsioonid ja isiksuse tüübid	74

ABSTRAKT

Magistritöö on kirjutatud teemal „Printsiipidepõhised ja reeglitepõhised finantsaruandluse standardid”. Kümme aastat tagasi toimunud Enron`i, WorldCom`i ja teiste suurte ettevõtete krahh Ameerika Ühendriikides on andnud tõuke diskussioonile finantsaruandluse standardite üle. Maailmas on kaks juhtivat finantsaruandluse standardite kogumit: rahvusvahelised finantsaruandluse standardid (IFRS) ja Ameerika Ühendriikide standardid (US GAAP). Nende standardite kogumi defineerimisel kasutatakse kaht terminit – „printsiipidepõhised” ja „reeglitepõhised” finantsaruandluse standardid. „Printsiipidepõhistena” nimetatakse IFRSe ning terminit „reeglitepõhised” kasutatakse US GAAP defineerimisel.

Magistritöö eesmärk oli välja selgitada terminite „reeglitepõhine” ja „printsiipidepõhine” olemust ning leida seoseid US GAAP ja IFRSidega. Töös on määratletud reeglitepõhiste ja printsiipidepõhiste standardite tunnuseid ja eripärasid, toodud IFRS ja US GAAPide põhitunnuseid, erisusi, eeliseid ja puudusi ning uuritud põhjusi, miks neid standardeid nimetatakse reeglite- ja printsiipidepõhisteks. Lisaks on leitud seoseid reeglite- ja printsiipidepõhiste standardite ning standardite kasutaja isikupära ja eetilise arengu vahel.

Standardite analüüsist on selgunud, et US GAAPide ja IFRSide klassifitseerimine vastavalt reeglitepõhisteks ja printsiipidepõhisteks standarditeks ei ole põhjendatud, kuna IFRSid ning US GAAPid sisaldavad nii reegleid kui ka printsiipe.

Võtmesõnad: printsiip, reegel, printsiipidepõhised standardid, reeglitepõhised standardid, IFRS, US GAAP

SISSEJUHATUS

Kiirelt areneva ettevõtluskeskkonna peegliks on ettevõtete kasutatav finantsarvestuse ja -aruandluse süsteem. Finantsarvestuse väljundiks olevad finantsaruanded aitavad kujundada ettevõtte mainet organisatsioonist väljaspool ning peavad rahuldama ettevõtteväliste infokasutajate vajadusi. Finantsarvestust käsitletakse kommunikatsioonivahendina ettevõtte finantsinformatsiooni suunamiseks tegevjuhtkonnalt selliste informatsiooni kasutajateni, kes ei osale ettevõtte igapäevases juhtimises ning ei oma seetõttu ligipääsu firmasisesele juhtimisinformatsioonile. Seega võib arvestust nimetada tähtsaks ärialaseks keeleks. Teatavasti on keele efektiivsus suhtlemisvahendina sõltuvuses sellest, milline on keele sõnavara, reeglid ja struktuur. Finantsinformatsiooni kasutajad võivad tõsta informatsiooni väärtust ettevõtete majandustulemuste võrdlemisel juhul, kui kõik ettevõtted kasutavad samu mõisteid ja arvestusprintsiipe oma finantsaruannete koostamisel.

2000ndate aastate alguses toimunud Enron'i, WorldCom'i ja teiste suurte ettevõtete krahh Ameerika Ühendriikides on andnud tõuke diskussioonile finantsaruandluse standardite üle.

Maailmas on kaks juhtivat finantsaruandluse standardite kogumit: rahvusvahelised finantsaruandluse standardid (IFRS – *International Financial Reporting Standards*) ja Ameerika Ühendriikide üldtunnustatud raamatupidamispõhimõtted (US GAAP – *Generally Accepted Accounting Principles*). Nende standardite kogumite defineerimisel kasutatakse kahte mõistet – „printsiiptidepõhised” ja „reeglitepõhised” finantsaruandluse standardid. „Printsiipidepõhistena” nimetatakse IFRSe. Printsiiptidepõhine lähenemine eeldab professionaalse otsustuse kasutamist tagamaks, et finantsaruanded kajastavad õigesti majandusüksuse finantsseisundit, finantstulemusi ja rahakäivet. Õige esitus nõuab tehingute, muude sündmuste ja tingimuste mõjude esitamist kooskõlas raamistikus sätestatud vara, kohustiste, tulude ja kulude mõistete ja kajastamise kriteeriumitega.

Terminit „reeglitepõhised” kasutatakse US GAAP defineerimisel. Reeglitepõhised standardid sisaldavad üksikasjalikke juhiseid, mille eesmärk on saavutada suuremat finantsaruannete võrreldavust.

Ameerika Ühendriikide Väärtpaberi- ja Valuutakomisjon (SEC – *U.S. Securities and Exchange Commission*) märgib, et terminite “reeglitepõhine” ja “printsiiptidepõhine” mõisted ei ole täpselt defineeritud ning sellepärast nende tõlgendamised varieeruvad.

Käesoleva töö eesmärk on välja selgitada terminite „reeglitepõhine” ja „printsiiptidepõhine” olemust ning leida seoseid US GAAP ja IFRSidega. Töös määratletakse reeglitepõhiste ja printsiiptidepõhiste standardite tunnuseid ja eripärasid, tuuakse välja IFRS ja US GAAP põhitunnuseid, erisusi, eeliseid ja puudusi ning uuritakse põhjusi, miks neid standardeid nimetatakse reeglite- ja printsiiptidepõhisteks. Lisaks üritatakse leida seoseid reeglite- ja printsiiptidepõhiste standardite ning standardite kasutaja isikupära ja eetilise arengu vahel.

Töös püstitakse hüpoteese, et US GAAP ei ole tegelikult reeglitepõhised standardid ja IFRS ei ole printsiiptidepõhine. Metoodilise võttena kasutatakse peamiselt US GAAPide ja IFRSide tekstide analüüsi. Analüüsi käigus tehakse ka mõnede IFRSide ja US GAAPide võrdlevat analüüsi.

Töö teoreetilise osa kirjutamisel tuginetakse valdavalt rahvusvahelistes finantsarvestust ja -aruandlust käsitlevates ajakirjades *Accounting Horizons*, *ABACUS*, *Journal of Accounting Research* jt publitseeritud artiklitele. Olulisteks andmeallikateks on Rahvusvaheliste Arvestusstandardite Nõukogu (*IASB – International Accounting Standards Board*), USA Finantsarvestuse Standardite Nõukogu (*FASB – Financial Accounting Standards Board*) ja SEC materjalid ning internetilehekülgedel avaldatud asjakohane informatsioon.

Magistritöö koosneb kolmest osast. Esimeses osas uuritakse terminite „printsiiip” ja „reegel” keelelist tausta. Analüüsimisel kasutatakse inglise, eesti ja vene keeles kasutatavaid definitsioone, mida võrreldatakse omavahel. Esimese peatüki lõpposas tuuakse välja „printsiiptidepõhiste” ja „reeglitepõhiste” standardite mõisteid toetudes teostatud analüüsile ning võrreldakse nende terminite laialt levinud tõlgendusi. Teises osas teostatakse US GAAP ja IFRSide analüüsi. Uuritakse põhjalikumalt standardite põhitunnuseid, erisusi, eeliseid ja puudusi ning leitakse põhjusi, mis teeb neid reeglite- ja printsiiptidepõhisteks. Kolmandas osas uuritakse seoseid printsiipidel ja reeglitel põhinevate standardite ning inimese isiksuse tüübi ja eetilise käitumise vahel kasutades Kohlbergi eetilise arengu teooriat.

1 PRINTSIIPIDEPÕHISTE JA REEGLITEPÕHISTE STANDARDITE OLEMUS

Töö esimeses osas analüüsitakse termineid „printsiiip” ja „reegel”. Selleks, et välja selgitada mistahes termini tähendust, on vaja aru saada inimeste huvidest, vajadustest ja kommetest selles kontekstis, milles see termin on tekkinud ning mis konteksti see sobib (Lyas 1993).

Terminite „printsiiipidepõhine” ja „reeglitepõhine” tõlgendamiseks analüüsitakse terminite „printsiiip” ja „reegel” definitsioone eesti, inglise ja vene keele sõnaraamatute abil. Toetudes sõnaraamatutes toodud definitsioonidele, tuuakse välja võimalikult täpseid definitsioone terminitele „printsiiip” ja „reegel” ning seejärel võrreldatakse neid raamatupidamisalases kirjanduses kasutatavate tõlgendustega.

1.1. Terminid „printsiiip” ja „reegel”

Eesti keele seletava sõnaraamatu järgi on „printsiiip” põhimõte, põhialus, põhilause, formuleeritud seaduspära, seadus; alus selle kujundamiseks. Põhimõte on kedagi mingis tegevuses, toimimises juhtiv, suunav mõte või printsiiip, juhtmõte. Põhialus on see põhiline, millel miski rajaneb või millele miski tugineb või on mingi teaduse või ala põhitõed, -printsiiibid (Eesti... 2015).

Vastavalt Uno Mereste Majandusleksikonile on sõna „printsiiip” samastatud sõnaga „põhimõte”. Põhimõte on mingi käitumisakti, tegevuse või ürituse puhul aluseks võetav ja tõeks peetav arusaam. Põhimõtted võivad olla kirjeldavad ehk deskriptiivsed, mis seletavad toimuvat, või preskriptiivsed (normatiivsed), mis ütlevad, mida tuleks teha (juhtmõte). Põhimõtted, mida järgitakse, peegeldavad järgija väärtusskaalat, st sõltuvad tema väärtushinnangutest (Mereste 2003).

Ingliskeelne sõnaraamat *Oxford Dictionary* pakub kolm tähendust sõnale „printsiiip” (ingl.k. *principle*). Printsiiip on (vt Lisa 1):

- põhitõde, mis on arusaamise, käitumise või arutluskäigu alus;
- üldine teaduslik teoreem või seadus, mida saab rakendada mitmel viisil laias valdkonnas;
- millegi põhiline allikas või alus.

Vene keele seletava sõnaraamatu järgi „printsiiip” (vene k. *принцип*) on mingisuguse teooria, õpetuse, teaduse või eluvaate põhiline lähteasukoht (algseis). Printsiiip on inimese siseveendumus, mis määrab ära tema suhtumise reaalsusesse, käitumisnormid ja tegevuse (vt Lisa 1).

Arvestades sõna „printsiiip” tõlgendusi eri keeltes võib järeldada, et printsiiip on tõeks peetav põhialus, mis reguleerib inimese tegevust, arusaamist ja käitumist vastavalt inimese väärtushinnangutele.

Vastavalt eesti keele seletavale sõnaraamatule „reegel” on juhis või eeskiri, mis lubab või keelab mingis olukorras või paigas midagi teha. Reegel on toimimis- või tegutsemisprintsiiip, põhimõte, juhtnõu. Reegel on ka mingit üldist seost väljendav seaduspärasus, mingit süsteemi kirjeldav üldistus või üldine või normaalne nähtus (Eesti... 2015)

Uno Mereste Majandusleksikoni järgi on reegel eeskiri või talitlusnorm, mis on üldiselt tunnustatud (tava) või üldiselt kohustuslikuks tehtud (seadus). Reeglid jaotuvad absoluutseteks, mida järgimata satuksid teised inimesed kaitsetusse olukorda, ning pragmaatilisteks, näiteks üüri tuleb tasuda kord kuus 20. kuupäeval, auto juhiloa saamiseks tuleb lõpetada kursused ja omada teatud arv tunde sõidupraktikat jne. Absoluutsed reeglid on põhimõtteliselt muudetamatud, pragmaatilisi tuleb pidevalt muuta, et tagada nende võimalikult suur vastavus ühiskonna huvidele. Reegli teine tähendus on mis tahes nähtuse esinemises avalduv korrapärasus või seaduspärasus (Mereste 2003).

Ingliskeelse sõnaraamatu *Oxford Dictionary* järgi on reegel (ingl.k. *rule*) üksikasjalik juhis või põhimõte, mis reguleerib käitumist või menetlust teatud tegevusalal (vt Lisa 1).

Vene keele seletava sõnaraamatu järgi on „reegel” (vene k. *правило*) seisukoht, mis peegeldab seaduspärasust, püsivat seost mingisuguste nähtuste vahel. Reegel on mõtteviis, käitumisnorm, tava, harjumus (vt Lisa 1). (Толковый... 2015)

Kokkuvõtteks, lähtudes eeltoodust, on reegel üldiselt tunnustatud üksikasjalik eeskiri või juhiseid, mis reguleerib inimeste käitumist ja tegevust.

1.2. „Printsiip” ja „reegel” rahvusvahelises finantsarvestuse ja õigusosalases kirjanduses

Tulenevalt eelmises jaotises toodust saab väita, et mõistete „printsiip” ja „reegel” tõlgendused on väga sarnased. Nii „printsiip” kui ka „reegel” reguleerivad inimeste käitumist ja tegevust. Mõistete sügavamate tähenduste leidmiseks ja erinevuste väljaselgitamiseks uurib käesoleva magistr töö autor terminite tõlgendamist finantsarvestuse ja õigusosalases kirjanduses.

Printsiip on üldiselt ebamäärane ettekirjutus (*vague prescription*) (Braithwaite 2002). Vastavalt Dworkin`ile (1967) kehtestab printsiip arutluskäigu, mis veenab ühte suunda, kuid ei tee vajalikuks konkreetse lahenduse ni jõudmist. Raz (1972) märgib, et printsiibid ei dikteeri kaalutlusi, mida peab arvesse võtma, kuid üksnes piiravad kaalutluste ulatust. Cunningham (2007) on samamoodi arvamusel, et printsiip on ebamäärane viidates asjaolule, et see sisaldab vähe juhiseid ning printsiipide rakendamine eeldab professionaalse otsustuse kasutamist konkreetsete sündmuste korral.

Vastavalt teistele allikatele on printsiip üldjuhiseid, mille rakendamine nõuab koostajatelt otsustusvõime kasutamist konkreetsete tehingute ja sündmuste korral. Printsiibi eesmärk on toetada tõelist ja õiglast käitumist ning olla juhend tegevuseks. Printsiibis ei sisaldu erandeid ning printsiibis puuduvad täiesti üheselt mõistetavuse kriteeriumid (*bright-line tests*) (Securities ... 2003; The Institute ... 2006b; Tweedie 2007; Psaros, Trotman 2004).

Reeglit iseloomustatakse vastupidiselt printsiibile. Reegel on spetsiifiline ettekirjutus (*specific prescription*) (Braithwaite 2002). Vastavalt Dworkin`ile (1967) on reegel kohaldatav viisil „kõik või mitte midagi”, mis tähendab, et kui reeglis sätestatud faktid kehtivad, siis kehtib ka reegel ning vastavalt ka saadud vastus/tulemus. Kui reeglis sätestatud faktid ei kehti antud olukorras, siis reeglit ei saa kasutada otsuse tegemisel. Vastavalt Cunningham`ile reegel annab rohkem üksikasjalikke juhiseid ning jätab vähe ruumi professionaalse otsustuse kasutamiseks (2007).

Reegel on üksikasjalik juhiseid, milles kirjutatakse ette konkreetsed arvestusmeetodid. Reeglit rakendades ei saa olla mingit kahtlust, millal ja kuidas seda tuleb kohaldada. Reegel

sisaldab konkreetseid juhiseid tegevuseks (Securities ... 2003; The Institute ... 2006b; Kivi *et al* 2004). SEC märgib lisaks, et reeglid sisaldavad ka kvantitatiivseid piirmäärasid, käsitlusala erandeid ja vasturääkivusi (Securities ... 2003).

Teisiti öeldes, määratakse printsiibiga, mis on õige, mida peab tegema, ning seejuures igauks peab ise otsustama kuidas eriolukordades käituda. Reeglina on aga kindlaks määratud, mida peab tegema ja kuidas peab eriolukordades käituma.

1.3. Printsiipidepõhised standardid

SEC-i 2003. aasta uuringus on toodud kaks printsiipidel põhinevat standardite kogumit. Esimene on „printsiipidepõhised” või „eesmärgipärased” (vastavalt *principles-based* või *objectives-oriented*) ning teine – ainult printsiipidel põhinevad standardid (*principles-only*).

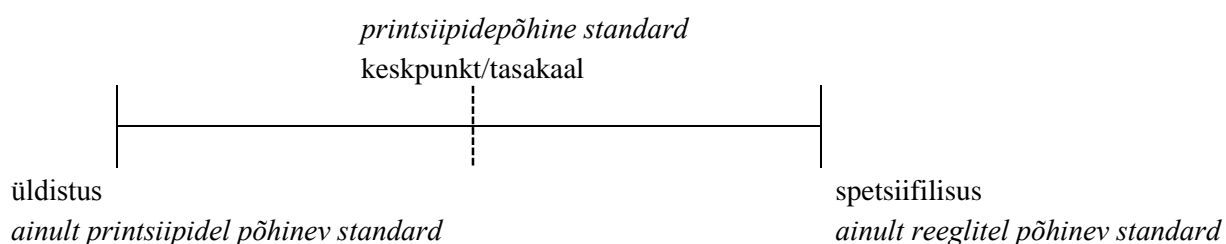
Ainult printsiipidel põhinevad standardid (*principles-only*) on kõrgetasemelised standardid, mis sisaldavad vähe tegevusjuhiseid, kui üldse sisaldavad. Ainult printsiipidel põhinev lähenemine annab sageli ebapiisavaid juhendeid. Selle tulemusena, ainult printsiipidel põhinevate standardite kasutamisel on vaja rakendada professionaalset otsustust tehingute ja sündmuste kajastamisel ning tavaliselt olemasolevatest juhenditest ei piisa, et kujundada seda otsust. Ainult printsiipidel põhinevate standardite kasutamisel puuduvad juhendmaterjalid standardite usaldusväärseks rakendamiseks. Lisaks sellele, nõuab see aruannete koostajatelt ja audiitoritelt otsustusvõimet, et rakendada standardeid keerulisemates olukordades. See aga võib kaasa tuua majandusüksuste aruannete võrreldamatuse. (Securities ... 2003)

Printsiipidepõhised või eesmärgipärased standardid sisaldavad üldiseid põhimõtteid, mis määravad eesmärgid asjakohase spetsiifilisuse tasandil. Standardite üldisest iseloomust tuleneb ka see, et nad ei näe ette spetsiifilisi lahendusi iga võimaliku majandustehingu kajastamiseks. Standardites sisalduvad juhendmaterjalid määravad sarnaste tehingute või sündmuste olemuse ning annavad piisavaid juhendeid selliste tehingute või sündmuste kajastamiseks. Sellistes standardites on minimeeritud erandite hulk ning on välditud selgelt määratletud reeglid. (Securities ... 2003)

Printsiipidepõhiste standardite kasutamisel on vaja keskenduda standardites sisalduvatele põhimõtetele, mis viitavad fundamentaalsetele arusaamadele tehingute ja

majanduslike sündmuste kajastamisest. Standardid on vastastikku seotud eesmärkide ja põhimõtete selge süsteem, mis määratleb ühtsed lähtekohad ning kirjeldab arvestuse sisu, eesmärgi ja piire. Selline lähenemine väldib nii erandite kui ka sisemiste vastuolude tekkimise standardites ning vajaduse üksikasjalike juhiste järele. Lõpuks, sellised standardid sõnastavad selgelt tehingute olemuse, mille suhtes standardeid kohaldatakse, ja sisaldavad piisavaid üksikasjalikke juhiseid, et kasutajatel oleks võimalus valida asjakohane viis tehingu või sündmuse jaoks.

Üldiselt, standardi spetsiifilisuse taset saab kujutada lõiguna, mille ühes otsas on üldistus ja teises otsas spetsiifilisus (vt joonis 1). Printsipiidepõhised standardid, mis on nõuetekohaselt koostatud, asuvad selle lõigu keskel, ainult printsipiidel põhinevad standardid asuvad aga lõigu otsas üldistuse poolel (Securities ... 2003).

Joonis 1. Standardi spetsiifilisuse tasemed

Allikas: magistritöö autor

Printsiipiidepõhiste standardite järjest laiemal kasutusel on mõju arvestuse ja auditi kutseesindajatele. Arvestusspetsialistidelt ja audiitoritelt eeldab põhimõtetal baseeruvate standardite rakendamine või standardite rakendamise kontrollimine majanduse ning ettevõtte äriprotsesside põhjalikku tundmist. Põhimõtetal baseeruv süsteem eeldab professionaalse otsustuse kasutamist kogu arvestusprotsessi vältel (Carmona, Trombetta 2008). Põhimõtetal baseeruv süsteemis end äriprotsessidega kurssi viinud ja igas etapis kaasa mõtleval audiitoril on lihtsam mängida aktiivset rolli pettuste avastamisel ettevõttes ning selle hukka mõistmisel ja raporteerimisel.

Printsiipiidepõhises standardis sisalduva teksti näiteks on:

Firmaväärtust ei amortiseerita. Kajastatud firmaväärtus tuleb igal aastal testida ning kui väärtus on langenud, hinnata alla õiglasele väärtusele.

Ülaltoodud nõue tekitab vajaduse rakendada professionaalset otsustust ja asjatundlikkust nii aruannete koostajatele kui ka audiitoritele. Eesmärk on kajastada vajaduse korral majanduslikku seisu halvenemist firmaväärtuse puhul.

Kokkuvõttes, printsiipidepõhistel standarditel on järgmised tunnused:

- põhinevad täiustatud ja järjepidevalt rakendatavatel põhimõtetel;
- sätestavad selgelt aruandluse eesmärgi ja tehingute liike, mille kohta peab standardit rakendama;
- sisaldavad piisavalt üksikasjalikke juhiseid, kuid ei ole detailidega ülekoormatud, et standardi kasutajad saaksid määrata asjakohase arvestusviisi kindla tehingu osas;
- sisaldavad ainult hädavajalikke erandeid;
- eeldavad professionaalse otsustuse kasutamist;
- standardite kasutajad peavad lähtuma standardi eesmärgist otsuste tegemisel, mis omakorda vähendab võimalust moonutada finantsaruandeid.

Printsiipidepõhiste standardite eelised ja puudused on toodud jaotises 1.6.

1.4. Reeglitepõhised standardid

Reeglitepõhised standardid on vastand printsiipidepõhistele standarditele. Reeglitepõhised standardid sisaldavad selgelt määratletud reegleid, mis annavad võimaluse standardi eesmärkidest kõrvale hiilida. Need standardid sisaldavad palju erandeid ning sisemisi vastuolusid, mille tulemusena kajastatakse finantsarvestuses sarnase majandusliku sisuga tehinguid erinevalt. See omakorda toob kaasa üksikasjalike juhiste vajaduse ja nõudluse. Reeglitepõhiste standardite põhimõte on täpselt määratleda sobiv tehingu kajastamine peaaegu iga kujuteldava stsenaariumi jaoks nii, et asjakohane vastus igas olukorras on kohe arusaadav ja professionaalse otsustuse kasutamise ulatus on vähemalt teoorias minimaalne. Reeglitepõhiste standardite kasutamisel peab otsustust kasutama juhul, kui standardis sisalduvate erandite ja vastuoluliste juhendite seast peab valima sobiv kajastamisviis.

Kindlasti on selgelt määratletud reeglite eelis, et selliste reeglite olemasolu annab suurema võrreldavuse, kuna kõik rakendavad ühesuguseid selgelt määratletud reegleid. Siiski,

vastupidiselt eeltoodud väitele, tekitavad reeglitepõhised standardid ainult petliku võrreldavuse. Tehingud, mida saab käsitleda vastavalt mõlemale tingimusele (tingimused on vastandliku tähendusega) on üldiselt väga sarnased, kuid võivad aruannetes olla erinevalt käsitletavat (Securities ... 2003).

Standardites sisalduvad reeglid võivad anda juhiseid, kuidas vältida eesmärke, mida sisaldavad standardid. Reeglitepõhiste standardite kasutajad võivad koostada, näiteks rendilepingud reeglite järgi, kuid tehingu tegelik majanduslik sisu võib olla hoopis muu. Sellisel juhul ei kajasta koostatud finantsaruanded tehingute ja sündmuste majanduslikku sisu. Reeglitepõhises süsteemis, võib finantsaruandeid pidada hoopis järgimise, mitte kommunikatsiooni vahendiks (Securities ... 2003). Niikaua, kui finantsaruannete koostajad jäävad reeglite raamidesse, ei ole audiitorid võimelised tõestama väärkajastamisi finantsaruannetes.

Reeglitepõhise standardi teksti näiteks on: firmaväärtust peab amortiseerima lineaarsel meetodil 40-aastase kasuliku eluea jooksul kuni täieliku amortiseerumiseni. Selline nõue ei jäta võimalust valida amortisatsioonimeetodit ega -määra. Sellise reegli puhul on tagatud võrreldavus majandusüksuste lõikes läbi aegade, kuid puudub asjakohasus, kuna see ei kajasta firmaväärtuse majanduslikku alust.

Kokkuvõttes, reeglitepõhiste standardite peamised tunnused on:

- Sisaldavad selgelt määratud reegleid, mis võimaldavad olla vastavuses standardi sisuga, kuid annavad võimaluse kõrvale hiilida standardi tähendusest/eesmärgist;
- Sisaldavad palju erandeid standardi aluspõhimõtetele, mille tulemuseks on sarnase majandusliku sisuga tehingute ja sündmuste ebajärjekindel kajastamine;
- Suurendavad vajadust ja nõudlust mahukate üksikasjalike juhiste järele, mis omakorda raskendavad ja loovad ebaselgust standardite rakendamisel.

Reeglitepõhiste standardite eelised ja puudused on toodud jaotises 1.6.

1.5. Professionaalne otsustus

Eeltoodud alajaotistes oli mainitud, et printsiipide- ja reeglitepõhiste standardite üks erinevus on ka professionaalse otsustuse kasutamise ulatus. Käesolevas alajaotises kirjeldatakse põhjalikumalt, milles seisneb professionaalne otsustus standardite rakendamisel.

Ettevõtte finantsaruannete koostamine kujutab sisuliselt endast majandusliku reaalsuse teisendamist aruandluse raamistikku. Finantsaruannete asjakohasuse tõendamine nõuab audiitoritelt teadliku otsuse tegemist selle kohta, kas finantsaruannetes on majanduslikku reaalsust kajastatud vastavuses standarditele. Selline standardite tõlgendamise protsess eeldab kindlasti otsustuse rakendamist (Securities ... 2003).

Printsiipidepõhiste standardite puhul kasutatakse professionaalset otsustust standardi eesmärgi täitmiseks. Otsustuse rakendamine võimaldab valida tehingu või sündmuse arvestust, mis täidab kõige paremini standardi eesmärgi ning seeläbi tabab kõige paremini tehingu aluseks olevat majanduslikku sisu (Ibid.).

Reeglipõhiste standardite puhul on aga vastupidi, otsustamine on raskendatud keeruliste ja täpselt sõnastatud reeglite kehtestamise tõttu. Reeglite abil püütakse ette näha kõik võimalikud standardi rakendamise viisid. Otsustamist ei saa täiesti välistada reeglitepõhiste standardite puhul. Ükski standardite koostajatest ei suudaks piisavalt tuvastada kõikvõimalikke olukordi, mille puhul peab rakendama standardit. Sellest tulenevalt, on praktiliselt võimatu luua piisava täpsusega standardeid, mis oleksid optimaalsed igas olukorras. Mida jäigemad ja üksikasjalikumad on standardid, seda vähetenäolisemalt sobivad nad kasutamiseks olukorras, mis on seotud üksikettevõtte konkreetse ettenägematu olukorraga. (Ibid.)

Printsiipidepõhised standardid peavad sisaldama aluspõhimõtteid, mis annavad juhtkonnale ja raamatupidajatele võimaluse ning vastutuse tõlgendada asjaolusid üksikettevõtte tasemel sellisel viisil, et see väljendaks paremini ettevõtte tegelikku majanduslikku seisukorda investoritele. Standardikoostajate liigne jõupingutus välistada otsustamist vähendab väärtuslikku teavet, mis muidu oleks esitatud avalikkusele. (Ibid.)

Kokkuvõttes, on lihtsalt võimatu täiesti vältida professionaalse otsustuse kasutamist standardite rakendamisel. Mitte ükski, isegi üha keerukamate reeglite kogum, ei saa asendada finantsaruandluse protsessi olulisi koostisosi nagu professionaalne terviklikkus ja vastutus. Reeglitepõhiste standardite puhul on professionaalset otsustust rakendatud mitte tehingu

majandusliku sisu tabamiseks, vaid selleks, et valida sobiv kajastamisviis standardis sisalduvate erandite ja vastuoluliste juhendite seast.

1.6. Printsiipepõhiste ja reeglitepõhiste standardite eelised ja puudused

Nii printsiipe- kui ka reeglitepõhistel standarditel on eeliseid ja puudusi. Argumendid reeglitepõhiste standardite vastu toetavad sageli printsiipepõhiste standardite kasutamist, samas reeglitepõhiste standardite eelised on tavaliselt printsiipepõhiste standardite puudusteks.

Printsiipepõhiste standardite üheks eeliseks on see, et nad tagavad finantsaruannete kõrgema kvaliteedi võrreldes reeglitepõhiste standarditega, kuna eeldavad suuremat avalikustamist ning vähemat valikuvariantide hulka. Printsiipepõhiste standardite alusel koostatud finantsaruanded on kõrgema informatsioonilise väärtusega võrreldes reeglitepõhiste standarditega. Printsiipepõhised standardid on paindlikumad kiiresti arenevas majanduskeskkonnas, kuna nad sisaldavad piisavalt juhiseid, mida on võimalik rakendada eriolukordades. Üldised põhimõtted väldivad täpsete ettekirjutuste tekkimist, mis omakorda võimaldaks manipuleerida reeglites sisalduvate lünkadega. Näiteks, ettevõtte juhtkond on sihikindlalt üritanud koostada rendilepingud nii, et saaks seda kajastada kasutusrendina vältimaks täiendavaid kohustisi bilansis. Üldiste põhimõtete tagamine võib parendada finantsaruannete usaldusväarsust (Shortridge, Myring 2004).

Lisaks sellele, annavad printsiipepõhised standardid võimaluse rakendada professionaalset otsustust tehingu sisu määramisel. Alexander ja Jermakowicz (2006) on arvamisel, et printsiipeid tagavad asjakohasema informatsiooni kui reeglid, sest juhtkond teab paremini ettevõtte tegelikku majanduslikku olukorda ning professionaalse otsustuse kasutamisel valib kõige sobilikuma arvestusmeetodi. Teiselt poolt, printsiipepõhiste standardite paindlikkuse puudujäägiks on see, et juhtkond ei pruugi alati valida kõige asjakohasemat arvestusmeetodit, kuna juhtkond on alati eelarvamuslik, isegi kui neil pole kavatsust petta (Beechy 2005, 199; Nelson 2003, 100; Hail *et al* 2009, 15). Lisaks sellele, Guenther (2005) rõhutab ka survet esitada head finantstulemused lühikese aja jooksul, eriti kui juhtkonna boonused on seotud saavutatud tulemustega. Lisaks, kritiseeritakse printsiipepõhiseid standardeid, et nad suurendavad kasumi juhtimise võimalust (kasumi näitamine tegelikust suuremana) (Beechy 2005, 199-200; Benston *et al* 2006, 173). Seega,

finantsinformatsiooni teistel kasutajatel (audiitorid, investorid jne) on raske otsustada, kas juhtkonna valitud arvestusmeetodid on vastavuses kõrgetasemeliste printsiipidega ja kas professionaalne otsustus on tehtud heas usus (*in good faith*) (Kivi *et al* 2004, 12). USA audiitorite seas on tehtud uuringuid sellest, kuidas kliendid on püüdnud kasumiga manipuleerida. Uuringu tulemused on näidanud, et ettevõtte juhtkond üritab suurema tõenäosusega manipuleerida kasumiga siis, kui tehingu kajastamist reguleerib standard, mis sisaldab täpsemaid reegleid. Samal ajal kiidavad audiitorid suurema tõenäosusega heaks tehingu sellist kajastamist, kui reeglid on täpselt määratud ning kajastamine on vastavuses reeglitega (Nelson *et al* 2002).

Printsiipidepõhise lähenemise veel üheks eeliseks on see, et standardid on lihtsamad võrreldes reeglitepõhistega. Standardite maht on tavaliselt mitte rohkem kui 12 lehekülge 100 lehekülge asemel. Printsiipe on kergem rakendada tänu standardites kehtestatud eri tehinguliikide suurele hulgale. Printsiipidepõhiste standardite rakendamine tagab finantsarunnete koostamise, mis kajastavad täpsemalt ettevõtte tegelikku tegevust, kuna printsiipidega ei saa nii palju manipuleerida kui reeglitega. (Securities ... 2003)

Printsiipidepõhistel standarditel on ka mõned puudused. Esiteks, täpsete juhiste puudumine võib tekitada järjepidevusetuse standardi rakendamisel eri ettevõtetes. Samuti võib kannatada finantsinformatsiooni võrreldavus, kuna standardite kasutajad võivad printsiipidel baseeruvaid standardeid erinevalt rakendada. See on sellepärast, et printsiipidepõhised standardid ei sisalda piisavaid juhendeid ning on võimalik sarnaseid tehinguid ja sündmusi kajastada erinevalt. Selleks, et saavutada järjepidevus standardite rakendamisel, tuleks lisada reeglid, mis on välja töötatud kõrgetasemeliste põhimõtete alusel. (Wüstemann J., Wüstemann S. 2010) Näiteks võiks olla selline tulu kajastamise põhimõte – tulu peab kajastama siis, kui on tõenäoline majandusliku kasu saamine. Kuna see sõltub standardi kasutaja professionaalsest otsustusest, millal kasu saamist peetakse tõenäoliseks, võib juhtuda, et identsete müügilepingute puhul kajastab üks ettevõtte tulu lepingu sõlmimisel ning teine raha saamisel. Selleks, et suurendada võrreldavust ja järjepidevust tulude kajastamisel, tuleb lisada reeglid eritehingute kohta. Näiteks, reegel kauba müügi jaoks võiks olla selline, et tulu peab kajastama siis, kui kaup on üle antud ostjale ning muid lisakohustusi müüjale ei jää, välja arvatud garantiikohustused, mille kohta võiks olla eraldi juhend. Kuna ehituslepingute puhul on suurem risk (kui müügilepingute puhul), et tellitud töö ei vasta

lepingule, siis ehituslepingute puhul peab kajastama tulu pärast töö lõpetamist ja aktsepteerimist kliendi poolt.

Veel üks näide printsiipidepõhiste standardite puudusest on järgmine – ettevõtted peavad näitama aruannetes kulu ja eraldist, mis on seotud tingimusliku kohustisega, kui see on tõenäoline ja hinnatav. Teiselt poolt, tingimuslik kohustus, mis on mõistlikult tõenäoline, peab olema avalikustatud ainult joonealuse märkusega. Ilma täpsemate juhenditeta on raske määrata kohustise realiseerimise tõenäosust nii, et see oleks võrreldav ja järjepidev erinevate ettevõtete lõikes.

Lõpuks, printsiipidepõhiste standardite olemus toob kaasa vajaduse järjest arvukamate rakendusjuhendite järele. Nõudlus juhendite järele kasvab koos standardite kasutajate suurenemise ja kasutajate heterogeensuse suurenemisega (Gornik-Tomaszewski 2005, 94).

Reeglitepõhiste standardite üks eelistest on see, et nad viivad kergemini standardite ühtse ja etteaimatava rakendamiseni ning seega tekitavad järjepidevust ja võrreldavust (The Institute... 2006a). Võrreldavus on ihaldusväärne tunnus finantsaruannete jaoks. Eriti on seda rõhutanud USA autorid nagu professor Schipper (2003,62). Seda enam, võrreldavus on nõutud ja hinnatud investorite sees (Choi, McCarthy 2003, 7) ning on standardite olemasolu üheks oluliseks põhjuseks (Schipper 2003, 62). Võrreldavuse ja järjepidevuse saavutamiseks muutub tavaliselt printsiipidepõhine standard reeglitepõhiseks (Shortridge, Myring 2004).

Siiski on olemas ka arvamus, et spetsiifiliste reeglite rakendamine võib nõuda identset kajastamist eri majanduslike olukordade puhul ning seega tekitada pseudo-võrreldavust (Alexander, Jermakowicz 2006, 150; Dye, Sunder 2001, 266; Benston *et al* 2006, 169). Näiteks, on olemas reegel, mis sätestab, et kohustist kajastatakse juhul, kui selle realiseerimise tõenäosus on suurem kui 50%. Kohtuvaidluse korral hindab üks ettevõtte kaotuse tõenäosust 5% ning teine ettevõtte 45%. Vastavalt ülaltoodud reeglile, ei kajasta kumbki ettevõtte kohustist kohtuvaidluse kaotamise puhul. Seega mõlemad ettevõtted ei näita kohtukaotusega seotud võimalikke kulusid. (Wüstemann J., Wüstemann S. 2010) Kui esitada eeltoodud näide lähtudes printsiipidepõhistest standarditest, siis standardis sisalduv printsiip oleks järgmine – tuleb kajastada kohustisena kõik eksisteerivad kohustused isegi kui nende realiseerimise tõenäosus on väiksem kui 50%, ning mõõta neid õiglases väärtuses.

Reeglitel põhinevad standardid ei ole piisavalt paindlikud kiiresti arenevas finantsmaailmas. Selle tulemusena võidakse standardis sätestamata tehingud kajastada valesti lähtudes ainult reeglitest mitte aga tehingu sisust. Reegleid kritiseeritakse ka sellepärast, et

nad ei saa tabada üksikjuhtumite eripärasid (Bratton 2003, 1037) ja nad võimaldavad kujundada tehingut ettekirjutustega vastavuses, kuid „hiilides mööda” standardi eesmärgist (Cunningham 2007,11; Financial... 2002, 2; Kivi *et al* 2004, 12).

Seda enam, reeglite olemasolu tuleneb kasutajate nõudlusest, kuna reegleid on kergem rakendada ning auditeerida (Kivi *et al* 2004). Standardite kasutajad nõuavad aina rohkem üksikasjalikke juhiseid kõrvaldamaks ebakindlust tehingute kajastamisel.

Teiselt poolt, ei reeglid ega printsiibid väldi väärkajastamist. Kui on olemas kavatsus esitada võltsitud finantsaruandeid, eiratakse nii reegleid kui ka printsiipe (Kivi *et al* 2004).

Kokkuvõttes, nii printsiipide- kui ka reeglitepõhistel standarditel on olulised eelised. Tuleb kaaluda ühelt poolt finantsinformatsiooni asjakohasust ning teiselt poolt võrreldavust ja objektiivsust. Reeglit, mis sätestab, et teatud varaobjekte peab amortiseerima kümne aasta jooksul, rakendatakse tõenäoliselt järjekindlalt, mis omakorda toob kaasa võrreldavuse ning mida on kerge täita. Kuid ometi ei pruugi selline reegel anda veel kasulikku teavet, sest see ei kajasta vara väärtuse langust. Printsiip, mis sätestab, et kõik varaobjektid peavad olema amortiseeritud vastavalt nende kasulikule elueale, toob asjakohasema informatsiooni, kuid on vähetõenäoline, et kõik ettevõtted teevad identseid hinnanguid kindla varaobjekti tegeliku väärtuse puhul. Seega, printsiipi ei rakendata järjekindlalt identsete sündmuste puhul ettevõtete lõikes. Seda enam, vara väärtuse hindamine teeb võimalikuks kasumit mõjutada ning on raske otsustada, kas hinnang oli tehtud heas usus või mitte. SEC-i endine esimees William H. Donaldson on rõhutanud, et ei ole vahet, kas järgida reegleid või printsiipe. Tähtis on see, et ettevõtete juhtkond peab püüdma teha õiget asja (*the right thing approach*) andmete avalikustamisel, ettevõtte juhtimisel ning muu äritegevuse korral. Juhtkond peab sisendama sellist suhtumist ka teistesse töötajatesse. Lihtsalt järgida reegleid ei ole piisav. Pealegi, kui ettevõtte töötajad näevad uutes seadustes võimalust parendada sisekontrolli, juhtimise tulemuslikkust ning avalikku aruandlust, lõppkokkuvõttes nende äritegevus saab edukamaks, läbipaistvamaks ja investoritele atraktiivsemaks. (Donaldson 2003) Seega, kui standardite kasutajale on omane teha õigeid asju ja valida õige käitumisviis, siis tema jaoks ei ole vahet, kas järgida reegleid või printsiipe. Inimese isikupära ja eetilist arengut on uuritud põhjalikumalt peatükis 3.

2 FINANTSARUANDLUSE STANDARDID

Maailmas on olemas kaks juhtivat finantsaruandluse standardite kogumit: IFRS ja US GAAP. IFRSid on koostatud IASB ning US GAAPid FASB poolt. US GAAPid on ajalooliselt esimesed arvestusstandardid, mis said aktsepteeritud rahvusvahelisel tasandil, kuna laia haardega ja rahvusvahelisi emitente kaasaval USA börsil tegutsemiseks tekkis vajadus ühtsetele nõuetele vastava ja võrreldava finantsinformatsiooni koostamise järele.

Rahvusvahelisel tasandil on juba paari viimase aastakümne jooksul arutletud riikide finantaruandluse harmoniseerimise küsimuse üle, et saavutada finantsaruannete parem võrreldavus ja muuta erinevaid käsitlusi ühtsemaks ja sarnastel aluspõhimõtetel toimivateks. Euroopa Liit on hakanud nõudma ettevõtetelt, kelle aktsiad on noteeritud EL börsidel, konsolideeritud finantsaruannete koostamist kooskõlas IFRSidega. Need standardid on võtnud kasutusele ka mitte-EL liikmesriigid, näiteks, Austraalia, Uus-Meremaa, Jaapan, Kanada ja Iisrael. Ameerika Ühendriigid on samuti teinud samme IFRSi poole. Juba mitu aastat tagasi on SEC toetanud võimalust Ameerika Ühendriikide ettevõtetel kasutada IFRSe finantsaruannete koostamisel. FASB on mõistnud, et USA standardite kogu ei ole täiuslik ja selles ei sisaldu kõiki vastuseid kõikvõimalikele arvestuslikele probleemidele, isegi siis kui on olemas nii palju üksikasjalikke juhendeid. IFRSide jõuline areng ja järjest laiem aktsepteerimine rahvusvaheliste arvestusstandarditena on jätnud US GAAPide kasutamise tahaplaanile.

Nii US GAAPid kui ka IFRSid baseeruvad üldistel põhimõtetel. On palju sarnasusi IFRS ja US GAAP finantsaruannete esitusviisi osas. Vastavalt nii IFRS kui ka US GAAP standarditele, sisaldab finantsaruannete tervikkomplekt järgmisi komponente: bilanssi, kasumiaruannet, muu koondkasumi aruannet, rahavoogude aruannet ja lisasid. Lisaks, peavad finantsaruanded olema koostatud tekkepõhise arvestusprintsipi alusel (v.a. rahavoogude aruanne), välja arvatud harvaesinevatel asjaoludel. Nii IFRSid kui ka GAAPid sisaldavad sarnaseid mõisteid olulisuse ja järjepidevuse osas, mida peab võtma arvesse finantsaruandluses.

IFRSide ja US GAAPide suurim erinevus on selles, et IFRSid on vähemdetailised ja vähemmahukad. Väidetakse, et US GAAPid on reeglitepõhiste standardite näide ning IFRSe iseloomustatakse kui printsiipidepõhiseid (Agoglia *et al* 2011). Siiski, ei ole see päris nii. US GAAPid on algselt koostatud põhimõtete raamistikul, kuid aja jooksul on saanud juurde üksikasjalikke juhiseid igasuguste erandite ja sisemiste vastuolude selgitamiseks. Tänapäeval omavad teatud US GAAPid reeglitepõhiste standardite tunnuseid, paljud on aga printsiipidepõhiste standarditele lähemal.

Reeglitepõhiste US GAAPide hulgas on näiteks standardid derivatiivide, finantsvara ja kohustiste, rendiarvestuse ja aktsiapõhiste maksete kohta. Alajaotises 1.3 toodud joonise järgi asuvad need standardid spetsiifilisuse poolel.

Teist finantsaruandluse standardite kogumit, nimelt IFRSe, nimetatakse printsiipidepõhiseks, kuid autori arvates ei ole see päris õige. Tänapäeval kehtivad IFRSid ei ole sellised printsiipidepõhised standardid, mille kirjeldus on välja toodud alajaotises 1.3. IFRSe põhjalikumalt uurides selgub, et suur osa neist on pigem ainult printsiipidel põhinevad, sest nad on liiga üldised.

2.1.USA standardite analüüs

Nagu mainitud, on levinud arvamus, et IFRSid on printsiipidepõhised ning US GAAP reeglitepõhine. Ettevõtluskeskkonna arenemise ja majandustehingute liikide suurenemise tõttu olid standardite koostajad sunnitud lisama printsiipidele üksikasjalikud juhised saavutamaks finantsaruannete võrreldavust (*comparability*) ja järjepidevust (*consistency*). Arvestusalases kirjanduses on mainitud kahte liiki järjepidevust – arvestusstandardite sisemine järjepidevus (terviklikkus) ning järjepidevus nende standardite rakendamises. Sisemine järjepidevus nõuab, et iga vastuvõetud üksikstandard oleks kooskõlas olemasoleva standardite süsteemiga. Järjepidevus standardite rakendamisel tähendab ühesuguste arvestuspõhimõtete ja protseduuride kasutamist ettevõttes igal aruandeperioodil või ühel aruandeperioodil ettevõtete lõikes (Wüstemann J., Wüstemann S. 2010). FASBi SFAC No. 2 (2010. aastal on asendatud SFACiga No. 8) sätestab, et USA kontseptuaalne raamistik on omavahel seotud eesmärkide ja põhialuste ühtne süsteem, mis eeldatavasti viib järjepidevate standarditeni ja rõhutab ühesuguste põhimõtete valimise vajadust ettevõtete lõikes. Lisaks on SFACis No. 2 märgitud, et avalikkus on loomulikult skeptiline finantsaruannete usaldusväarsuse suhtes kui kaks

ettevõtet kajastavad üht ja sama majanduslikku tehingut valides erinevaid põhimõtteid. SFAC No. 2 selgitab vajadust järjepidevuse järele seoses võrreldavusega: ettevõtete vaheline võrreldavus ja rakendatavate meetodite järjepidevus suurendavad aja jooksul võrdlusinformatsiooni väärtust ettevõtete lõikes. FASB on märkinud, et kuigi üksik majandussündmus võib olla kajastatud usaldusväärset mitmel viisil, siis alternatiivsete arvestusmeetodite võimaldamine ühesuguste majandussündmuste puhul vähendab võrreldavust ning seetõttu on ebasoovitav (Financial... 2015).

Kui standardi koostajad hakkavad lisama üksikasjalikke rakendusjuhiseid saavutamaks finantsaruannete piisavat võrreldavust ja järjepidevust, muutub sageli printsiipidepõhine standard reeglitepõhiseks.

Käesolevas jaotises uurib töö autor, kas US GAAP on tõepoolest reeglitepõhine. Selleks viiakse läbi US GAAPides sisalduvate printsiipide ja reeglite analüüsi. Eesmärk on analüüsida standardite tekstis sisalduvaid fraase/väljendeid ning iseloomustada fraasi kui reeglit või printsiipi või otsustust (*judgement*) või abifraasi otsustuse toetuseks. Fraasi määratlus reegliks või printsiibiks või otsustuseks või abifraasiks on hinnanguline ning põhineb töö autori teadmistel ja otsustustel. Oma hinnangu andmisel on põhinetud ka peatükis 1 toodud terminite „printsiip” ja „reegel” ja professionaalse otsustuse definitsioonidele. Tekstide suure mahu tõttu ei analüüsita kõikide standardite kogu teksti, vaid valitakse välja ainult mõned lõigud.

US GAAPide (ASC) seast (vt Lisa 2) on töö autor valinud Ameerika 11 arvestuspõhimõtet (vt Lisas 2 märgitud rasvases kirjas). Autor on valinud sellised standardid, mis käsitlevad esiteks, finantsaruandluse konkreetset tehingut või sündmust (näiteks varud, põhivara, rent jne) ning teiseks, sisaldavad ka mõõtmise ja kajastamise probleemi.

Valitud standardite tekstid on väga mahukad, seega ei tooda neid välja lisades. Selle asemel tuuakse välja standardite teatud lõikude eestikeelsed tõlked või ingliskeelsed katkendid. USA standardid on leitavad FASB kodulehel (<http://www.fasb.org>). Autor juhib tähelepanu sellele, et standardite täpsema tõlkimise saavutamiseks on ingliskeelsete terminite *obligation* ja *liability* eestikeelsed tõlked vastavalt kohustus ja kohustus. Esialgu uuritakse Ameerika arvestuspõhimõtete olemust. Selleks analüüsitakse standardite ASC nr 350, 360, 410, 420, 718, 805, 815, 830, 835, 840, 860 tekste.

Standardis ASC 350 Immateriaalne põhivara – Firmaväärtus ja muud (*Intangibles – Goodwill and Other*) on olemas nii reegel kui ka printsiip, ning sellega kaasnev otsustuse

kasutamise vajadus. Standardi osa 20-35-1 sätestab, et firmaväärtust ei amortiseerita ning selle asemel tuleb teha selle väärtuse testi, mis on oma olemusest printsiip. Lisaks väärtuse testi tegemisele on tavaliselt vaja professionaalse otsustuse kasutamist. Osades 20-35-3A kuni 20-35-3G on toodud väärtuse testi vajaduse määramise kriteeriumid, ehk mida peab hindama, et otsustada, kas test on vajalik või mitte. Osas 20-35-3A on esitatud reegel, et majandusüksus peab hindama kvalitatiivseid tegureid ning määrama, kas tõenäosus on suurem kui 50%, et firmaväärtuse õiglane väärtus on väiksem kui bilansiline maksumus. Seega kui tõenäosus on 50%-st väiksem, siis väärtuse testi ei ole vaja teha. Selleks, et määrata tõenäosust, on vaja hinnata asjakohaste sündmuste ja asjaolude eksisteerimine, mille näited on toodud osas 20-35-3C. Kuna tegemist on näidetega, siis standardi rakendaja peab kasutama ka professionaalset otsustust tõenäosuse määramisel. Näited on toodud abivahenditena otsustuse toetuseks. Samas, majandusüksusel on vastuvaidlematu valikuvõimalus mitte hinnata õiglase väärtuse languse tõenäosust ning jätkata väärtuse testi esimese sammuga (ASC 350 osa 20-35-3B). Osades 20-35-3F ja 20-35-3G on soovitatud kasutada professionaalset otsustust, ehk on veelkord rõhutatud, et eelmistes osades toodud näited ei ole kõikehõlmavad ning peaks vaatlema ka teisi asjakohaseid sündmusi ja asjaolusid, mis võiksid mõjutada firmaväärtuse õiglast või bilansilist väärtust. Eeltoodud analüüsist tuleneb, et ASC 350 firmaväärtuse osa sisaldab endas nii reegleid kui ka printsiipe ning printsiipe on tunduvalt rohkem. Muu immateriaalse põhivara kajastamine põhineb ka suures osas printsiipidel, kuna ASC 350-30 järgi immateriaalne vara amortiseeritakse kui tal on piiratud kasulik eluiga ning ei amortiseerita kui on määramatu elueaga, kuid samas pole välja toodud, mis on maksimaalne piiratud eluiga (ASC 350 osa 30-35-1). Lisaks sellele, peab kasuliku eluea määramisel analüüsima kõiki asjakohaseid tegureid, mis võivad mõjutada vara eluiga, ehk tuleb kasutada professionaalset otsustust (ASC 350 osa 30-35-3). Standardi osa 30-55 sisaldab piisavalt näiteid, mis võiks olla muu immateriaalne vara (nt klientide nimekiri, patent, autoriõigus jne). Seega, ASC 350 on pigem printsiipidepõhine kui reeglitepõhine.

Järgmisena analüüsitakse standardit ASC 360 Materiaalne põhivara (*Property, Plant and Equipment*). Standardis on sätestatud, et materiaalne põhivara amortiseeritakse kasuliku eluea jooksul, aga täpsemaid eluea piiranguid ei anta (ASC 360-10-35-1). Lisaks, pikaajaline vara peab olema kajastatud õiglasel väärtuses ainult siis, kui selle kaetav väärtus ületab õiglast väärtust (ASC 360-10-35-17). Selleks, et määrata väärtuse ümberhindluse vajadust, on vaja hinnata sündmuste ja asjaolude toimumist, mis võiks alandada vara õiglast väärtust (ASC

360-10-35-21). Sündmuste ja asjaolude näited on toodud, kuid nimekiri ei ole lõplik ning kasutajatel on vaja rakendada professionaalset otsustust. Standardis on toodud näited otsustuse toetuseks.

Vara demonteerimise ning keskkonna kohustuste standardis ASC 410 (*Asset Retirement and Environmental Obligations*) on sätestatud, et vara demonteerimise kulud peab kajastama õiglasel väärtuses kui on võimalik mõistlikult (*reasonably*) hinnata selle kohustuse õiglast väärtust (ASC 410-20-25-4). Selleks, et määrata, kas on võimalik mõistlikult hinnata õiglast väärtust, näeb standard ette kolm tingimust (ASC 410-20-25-6). Kui vähemalt üks nendest eksisteerib, on majandusüksusel võimalik hinnata mõistlikult vara demonteerimise kulu õiglast väärtust. Lisaks, on standardi osas 410-20-30-1 toodud üks meetod, kuidas mõõta õiglast väärtust. Siinkohal on esitatud nii reegel kui ka printsiip, kuna, esiteks, on antud kolm kindlat tingimust ja kindel meetod õiglase väärtuse mõõtmise kohta (mida saaks lugeda reegliks) ning teiseks, tuleks kasutada otsustust, et hinnata vähemalt ühe tingimuse täitumist. Samas, osas 20-25-16 on sätestatud, et kui materiaalne põhivara on soetatud koos olemasoleva demonteerimise kohustusega, siis demonteerimise kohustis peaks olema kajastatud bilansis soetusmomendil, kui see on tekkinud sel ajahetkel. Siinkohal on tegemist, autori arvamusel, väga laialdase printsiibiga, sest ei ole arusaadav, kuidas üldse hinnata kohustise väärtust. Veel üheks printsiibiks on standardi osa 20-35-2, mis sätestab, et vara demonteerimise kohustise väärtust peab kajastama kuludena vara kasuliku eluea jooksul kasutades süstemaatilist ja ratsionaalset meetodit. Kuid meetodi valikul on antud ka kaks kriteeriumi (ASC 410-20-35-3): aja möödumine ning aja määramise või diskonteerimata rahavoogude esmase hinnangu ülevaatamist. Ka aja möödumise mõju mõõtmise meetodi valikul tuleb kasutada igal perioodi algusel intressimeetodit kohustise määramisel. Intressimääraks peab võtma *credit-adjusted risk-free* intressi, mis on kehtinud kui kohustis oli algselt mõõdetud. Arvutatud intress peab olema kajastatud kohustise väärtuse suurenemisena bilansis ning kuluna. (ASC 410-20-35-5) Autori arvamusel, on siin tegemist üksikasjaliku juhisega ehk reeglina, mis reguleerib demonteerimise kohustise väärtuse mõõtmist ja kasutamist aja möödumise mõjul.

Samas standardis käsitletatav keskkonna taastamise kulude kajastamine põhineb nii printsiipidel kui ka reeglitel ning lisaks tuleb kasutada ka professionaalset otsustust. Standardi osa 30-25-1 nõuab keskkonna taastamise kohustise tekkepõhist kajastamist juhul kui on täidetud kaks tingimust. See on pigem reeglipärase olemusega. Samas osas esineb ka

printsipiidepõhine lähenemine, ehk standardi kasutaja peab hindama kohustise realiseerimise tõenäosust ning lisaks hindama mõistlikult ka kohustise väärtust. Tõenäosuse hindamiseks on toodud kaks kriteeriumit, mis peavad olema täidetud üheaegselt ehk siinkohal piiratakse otsustuse kasutamist (ASC 410-30-25-4). Lisaks, sisaldab standard nr 410 ka palju rakendusjuhiseid ja näiteid (ASC 410-20-55 ja ASC 410-30-55), mis on pigem reeglitepõhise lähenemise tunnus.

Standard ASC 420 käsitleb muid kohustusi (*Exit or Disposal Cost Obligations*), näiteks koondamishüvitisi, lepingute katkestamisega seotud kohustusi jne. Standardi osas 10-30-1 on sätestatud, et kohustis peab olema kajastatud tekkimise perioodil õiglasel väärtuses, välja arvatud töösuhte lõpetamise ühekordse hüvitise puhul (*one-time employee termination benefits*). Seda peab sõltuvalt olukorrast kajastama algusest lõpuni õiglasel väärtuses töösuhte lõpetamisest teavitamise päeval või teavitamise päeval määratud õiglasel väärtuses, mis on hiljem ümberhinnatud lähtudes lõpetamise päevast. Standard sätestab, et kõige parem õiglase väärtuse mõõtmise meetod on noteeritud turuhind, kuid kuna standardis käsitletavate kohustuste suurema osa kohta noteeritud turuhind puudub, siis standardis on toodud võimalus valida teiste meetodite vahel: nüüdisväärtuse meetodi ja meetodi, mis on vastavuses õiglase väärtuse mõõtmise eesmärgiga (420-10-30-2 kuni 420-10-30-3). Meetodi valikuvabadus on omane printsipiidepõhisele lähenemisele ning võimaldab ka professionaalse otsustuse kasutamist. Erakorralistel asjaoludel, kui õiglast väärtust ei ole võimalik kohe hinnata mõistlikult, peab kohustist kajastama algselt siis, kui selle õiglast väärtust saab mõistlikult mõõta. Töösuhte lõpetamise ühekordse hüvitise kajastamise valikud on piisavalt üksikasjalikud ning sisaldavad ka konkreetseid rakendamise juhendeid ja näiteid (ASC 420-10-30-4 kuni 420-10-30-6 ning ASC 420-10-55), mis viitab reeglitepõhisele lähenemisele.

Aktsiapõhiste hüvitiste standardis ASC 718 (*Compensation – Stock Compensation*) toodud hüvitiste klassifitseerimine põhineb teatud kriteeriumite täitmisele ning samuti esinevad standardis ka mõned erandid kohustuseks klassifitseerimise osas (ASC 718-10-25-6 kuni ASC 718-10-25-19). Seega, siin on tegemist nõ „linnukestega märkimisega” (*checking the boxes*), kas kriteerium sobib või mitte, mis on lähedane reeglitepõhiste standarditele. Hüvitist on võimalik kajastada õiglasel väärtuses (vajalik otsustuse kasutamine), mis kehtis aktsia hüvitise kehtestamise/andmise päeval (*grant-date*). Kui õiglast väärtust pole võimalik mõistlikult hinnata, siis tuleb kajastada hüvitist omaväärtuses (*intrinsic value*) (ASC 718-10-

30-22). Õiglase väärtuse mõõtmiseks on antud üksikasjalikud juhised. Mitme meetodi olemasolu on suurendanud nõudlust rakendamisjuhendite ja näidete järele. (ASC 718-10-55)

Äriühenduste standard ASC 805 (*Business Combinations*) kehtestab ostumeetodi kasutamise äriühenduste kajastamisel ehk omandatud vara, kohustised ja vähemusosalus mõõdetakse õiglases väärtuses, välja arvatud mõningad varaobjektid ja kohustised, mille väärtuse mõõtmise kohta on standardis toodud näited (ASC 805-10-25-1). Standardi käsitlusel on vähe erandeid – standardis ei käsitleta ühissettevõtteid (*joint venture*), mittetulundusüksusi ja ettevõtete ühendamisi ühise kontrolli alla (ASC 805-10-15-4). Standard nõuab professionaalse otsustuse kasutamist – omandaja peab arvesse võtma kõik asjakohased tegurid selle kohta, kas pärast omandamist saadud info tulemusena on vaja korrigeerida esialgseid hinnanguid ning kas saadud info on tekkinud pärast omandamiskuupäeva (ASC 805-10-30-2). Lisaks, omandaja peab tuvastama kõik (firmaväärtusest eraldi) identifitseeritavad omandatud varaobjektid, ülevõetud kohustised ning vähemusosaluse olemasolu omandatavas ettevõttes, lähtudes SFAC No. 6 toodud vara ja kohustise definitsioonidest (ASC 805-20-25-1 ja 805-20-25-2). Standard sisaldab piisavalt rakendusjuhendeid ja ei ole üksiasjalike juhistega ülekoormatud. Standardit ASC 805 võib nimetada printsiipidepõhiseks, kuna see sisaldab selliseid printsiipidepõhiste standardite tunnuseid. Selgelt on sätestatud eesmärgi olemasolu (omandatud vara, kohustised ja vähemusosalus mõõdetakse õiglases väärtuses), professionaalse otsustuse kasutamine (nt hinnata omandatud varade, kohustuste väärtuse korrigeerimise vajadust), üksikasjalike juhendite olemasolu, kuid samal ajal on see üksikasjalike juhistega ülekoormamata.

Derivatiivide ja riskimaandamise arvestuse standard (ASC 815 *Derivatives and Hedging*) sisaldab käsitlusala mitmeid erandeid (ASC 815-10-15-13 kuni 815-10-15-82). Lisaks, derivatiivide määratlus on liiga mahukas ja põhjalik. Selleks, et defineerida finantsinstrumenti derivatiiviks, on vaja, et finantsinstrumendil oleksid kindlad tunnused, mis on standardis ka toodud (ASC 815-10-15-83 kuni 815-10-15-139). Lisaks, standard sisaldab erakordselt palju rakendusjuhendeid ja näiteid (ASC 815-10-55, 815-20-55, 815-25-55, 815-30-55, 815-40-55, 815-45-55). Kõik need tunnused viitavad reeglitepõhisele standardile.

Valuutatehingute standardis ASC 830 (*Foreign Currency Matters*) on toodud kaks üldist põhimõtet (printsipi), millest peab lähtuma välisvaluutas esitatud aruannete puhul (ASC 830-10-10-2):

- a. Rahavoogude ja omakapitali kajastamisel esitatud informatsioon peab olema kooskõlas valuutakursi muutuse eeldatava majandusliku mõjuga;
- b. Konsolideeritud aruannetes peab kajastama konsolideeritavate üksuste majandustulemused ja omavahelised tehingud arvestusvaluutas vastavalt US GAAPidele.

Lisaks, standard ei sisalda erandeid ning rakendusjuhendite kogus on piisav otsustuste tegemiseks. Reeglits võib käsitleda standardi osa 830-10-45-18, mis sätestab, et mitterahalised bilansikirjed ning nendega seotud tulusid ja kulusid ümber ei hinnata, vaid neid kajastatakse jätkuvalt tehingupäeva valuutakursi alusel. Selliste bilansikirjete, tulude ja kulude täpne nimekiri on välja toodud (ASC 830-10-45-18). Mõned reeglid on lisatud standardi osasse, mis käsitleb välismaise üksusesse tehtud investeringu müüki või likvideerimist. Nimelt, kõik akumulieeritud kursierinevused omakapitalis, mis on seotud müüdud või likvideeritud välismaise üksusega, peavad olema eemaldatud omakapitalist ning olema kajastatud kasumi või kahjumina investeringu müügist või likvideerimisest perioodil, millal müük või likvideerimine on toimunud. (ASC 830-30-40-1) Standard võimaldab ka professionaalse otsustuse kasutamist keskmise kursi arvutamisel ehk lubab kasutada mitut meetodit (ASC 830-10-55-10).

Standard ASC 835 (*Interest*) käsitleb intressi kajastamist. Intressi kapitaliseerimise perioodi lõpu määramiseks peab standardi kasutaja rakendama professionaalset otsustust, kuna standard sätestab, et kapitaliseerimine lõpeb kui vara on sisuliselt valminud (*substantially complete*) ning on toodud ainult kolm näidet, millal võiks toimuda kapitaliseerimise lõpetamine (ASC 835-20-25-5). Professionaalse otsustuse tegemiseks on toodud selgitus ja näide vara valmimise kohta (ASC 835-20-25-6). Seda otsustust peab kasutama ka kapitaliseeritud intressimäära hindamisel (ASC 835-20-30-4).

Liisingu kajastamise standardit SFAS No.13 *Accounting for Leases* (endise numeratsiooniga) peetakse reeglitepõhiseks, kuna standard sisaldab nelja kriteeriumit ning nõuab, et kui vähemalt üks kriteerium on täidetud, tuleb rendilepingut kajastada kapitalirendina (Securities... 2003). 1970ndate aastate lõpus hakkasid paljud ettevõtted kajastama liisingulepingud bilansivälise finantseerimise vahendina. Näiteks, on ettevõtte ostnud

seadme, müünud selle teisele ettevõttele ning rendis seda tagasi vältimaks seadme kajastamist bilansis varana ja kohustusena. Liisingute kajastamise standardi SFAS No.13 eesmärk oli lähtuda tehingu sisust, mitte lepingu vormist liisingu kajastamisel. Rendiarvestuse standard nõudis, et ettevõtte eristaks kasutus- ja kapitalirenti kasutades nelja spetsiifilist kriteeriumit. Need kriteeriumid tagasid, et vara rentimine, mis on oma olemuselt vara ostmine, oleks kajastatud vastavalt sisule. Kui rendileping vastas vähemalt ühele kriteeriumile, pidi liising olema kajastatud kapitalirendina finantsaruannetes. FASB on lootnud, et kehtestades konkreetsed reeglid ja kriteeriumid, oleks individuaalotsustus välistatud ning standardid oleksid kohaldatud järjekindlalt. Mitmes mõttes andis selline strateegia vastupidiseid tulemusi. Kuna olid kehtestatud täpsed reeglid, koostasid ettevõtted rendilepinguid selliselt, et sobitada tehingut kasutusrendiks. Selle tulemusena, võimaldasid reeglid jätkata bilansivälise finantseerimise kajastamist. Praegune liisingu standard ASC 840 (Leasing) on jäänud samuti reeglitepõhiseks, kuid sisaldab ka mõningaid printsiipe. Standardi eesmärk on formuleeritud printsiibina (ASC 840-10-10-1) – rendi klassifitseerimine baseerub põhimõttel, et rendilepigut, mille alusel kõik olulised vara omandiga seonduvad riskid ja hüved kanduvad üle rentnikule, tuleb kajastada kapitalirendina; vastasel juhul loetakse rendilepingut kasutusrendiks.

Praegune standard sisaldab ka nelja kriteeriumit liisingu klassifitseerimiseks, mis on oma olemuselt reeglid (840-10-25-1):

- a. Renditava vara omandiõigus läheb rendiperioodi lõpuks üle rentnikule. Antud kriteerium on täidetud olukorras, kui rendileping kehtestab omandiõiguse ülemineku rendiperioodi lõpus või vahetult pärast rendiperioodi lõppu sümboolse tasu eest;
- b. Rentnikul on võimalus osta renditavat varaobjekti oluliselt madalama hinnaga kui selle vara õiglane väärtus on tehingu kuupäeval;
- c. Lepinguperiood katab 75% või üle 75% renditava vara majanduslikust elueast. Kui aga rendiperioodi alguses on jäänud viimased 25% renditava vara majanduslikust elueast, siis seda kriteeriumit ei võeta arvesse rendi klassifitseerimisel;
- d. Rendi jõustumise hetkel on rendimaksete miinimumsumma nüüdisväärtus (välja arvatud sellised kulud nagu kindlustuskulud, hoolduskulud, maksud) võrdne või suurem kui 90% renditava vara õiglasest väärtusest. Kui aga rendiperioodi alguses

on jäänud viimased 25% renditava vara majanduslikust elueast, siis seda kriteeriumit ei võeta arvesse rendi klassifitseerimisel.

Lisaks, on standardis toodud ka põhjalikud juhendid eeltoodud kriteeriumite kohta (ASC 840-10-25-3 kuni 840-10-25-26), mis omakorda vähendavad tõlgendamisvõimalusi. Samas on võimalik nendest kriteeriumitest mööda hiilida, kuna nad on täpselt kirjeldatud ning see võimaldab koostada liisingulepingut nii, et klassifitseerida seda kasutusrendiks.

Standardis sisaldub ka reegel, et kasutusrendist saadud tulud rendileandja puhul (või kulud rendilevõtja puhul) peavad olema kajastatud lineaarselt rendiperioodi jooksul, isegi kui rendimaksud ei ole tehtud sellel põhimõttel. Samas standard võimaldab kasutada ka muud süstemaatilist ja ratsionaalset meetodit kui see esitab paremini renditud varast saadud kasu ajalist jaotamist. (ASC 840-20-25-1) Lisaks, standard sisaldab oluliselt suurt hulka rakendusjuhiseid ja näiteid (ASC 840-10-55, 840-20-55, 840-30-55, 840-40-55), mis on reeglitepõhise lähenemise tunnus.

Standard ASC 860 (*Transfers and Servicing*) käsitleb finantsvarade ja -kohustuste kajastamist. Standardis sisalduvad mahukad ja üksiasjalikud rakendusjuhised ja näited (ASC 860-10-55, 860-20-55, 860-30-55, 860-50-55), mis viitab reeglitepõhisele lähenemisele.

Vastavalt ülaltoodud analüüsile saab väita, et US GAAPid põhinevad nii reeglitele kui ka printsiipidele ning nõuavad ka professionaalse otsustuse kasutamist.

2.2.Rahvusvaheliste arvestusstandardite analüüs

Järgmisena analüüsitakse IFRSides (ja IASides) sisalduvaid printsiipe ja reegleid. Autor on valinud sellised standardid, mis käsitlevad esiteks, konkreetset tehingut või sündmust (näiteks varud, põhivara, rendid jne) ning teiseks, sisaldavad ka mõõtmise ja kajastamise probleemi. Eeltoodud kriteeriumite alusel on valitud välja IAS 2, IAS 16, IAS 17, IFRS 13, IAS 28, IAS 33, IAS 36, IAS 37, IAS 38, IAS 40 ja IFRS 3 (vt Lisa 3 märgitud rasvases kirjas). Kõik rahvusvahelised standardid on leitavad IASB kodulehel (<http://www.ifrs.org>).

Varude standard IAS 2 (*Inventories*) sätestab varude mõõtmist kas soetusmaksumuses või netorealiseerimisväärtuses, olenevalt sellest, kumb on madalam (IAS 2 lõik 10). Standard kehtestab mitu varude maksumuse mõõtmise meetodit – normkulutuse (*standard cost method*), jaehinna (*retail method*), lihtjärjekorra (FIFO – *First-In First-Out*) või kaalutud

keskmise meetodi (*weighted average cost*). Varude soetusmaksumuse mõõtmise meetodeid, nagu normkulutuse meetod või jaehinna meetod, võib kasutada praktilistel kaalutlustel, kui tulemused on ligilähedased soetusmaksumusele. Normkulutuste puhul võetakse arvesse materjali ja tarvikute, tööjõu ja tootmisvõimsuse kasutamise normtasemed. Neid jälgitakse regulaarselt ning vajadusel korrigeeritakse vastavalt tegelikele tingimustele. Jaehinna meetodit kasutatakse sageli jaekaubanduses, et mõõta varusid, mis sisaldavad palju kiiresti muutuvaid sarnaste brutorentaablusmääraga objekte, mille suhtes on ebaotstarbekas kasutada teisi soetusmaksumuse mõõtmise meetodeid. FIFO rakendamisel eeldatakse, et esimeses järjekorras ostetud või toodetud varuobjektid müüakse esimesena, mistõttu perioodi lõpus jäävad varudesse need objektid, mis on ostetud või toodetud viimasena. Kaalutud keskmise soetusmaksumuse rakendamisel loetakse iga üksiku objekti soetusmaksumuseks sarnaste objektide perioodi alguse soetusmaksumuse ja perioodi jooksul soetatud või toodetud objektide soetusmaksumuse kaalutud keskmist. Keskmist võib arvutada perioodipõhiselt või iga täiendava partii saabumise järel. (IAS 2 lõigud 21, 22, 27)

Varude standardi kasutaja peab rakendama professionaalset otsustust sobiva meetodi valimisel. Standard sätestab, et majandusüksus peab kasutama kõigi samalaadsete ja üksuses sama kasutusega varude suhtes sama meetodit. Erinevat laadi ja kasutusega varude suhtes võivad erimeetodid olla põhjendatud. (IAS 2 lõik 25)

Lisaks, peab otsustust kasutama ka varade netorealiseerimisväärtuse hindamisel, kuna standard annab ainult üldised põhimõtted, mis võiksid aidata netorealiseerimisväärtuse määramisel (IAS 2 lõigud 30-33). Lisaks, standard ei sisalda üksikasjalike juhendeid ega näiteid. Autori arvamusel, IAS 2 on printsiipidel põhinev standard.

Äriühenduste standard IFRS 3 (*Business Combinations*) sisaldab mõningaid rakendusala erandeid ehk ei käsitle ühissettevõtmisi (*joint arrangements*), varade või varade gruppide soetusi, mis ei moodusta äri, ning ühise kontrolli all olevaid majandusüksusi või ärisid. Standardis sisaldub ka aluspõhimõtte kajastamise osas – omandamise kuupäeva seisuga kajastab omandaja firmaväärtusest eraldi omandatud eristatavad varad, ülevõetud kohustised ja vähemusosaluse omandatavas (IFRS 3 lõik 10). Standard nõuab ka professionaalse otsustuse kasutamist soetatud varade ja ülevõetud kohustiste klassifitseerimisel ja määramisel lepingu tingimuste, majanduslike tingimuste ja muude asjakohaste tingimuste alusel, mis kehtivad omandamise kuupäeval (IFRS 3 lõik 15). Standard sätestab ka erandid liisingute ja kindlustuslepingute puhul, mille klassifitseerimist tuleb määrata asjaolude põhjal, mis on

kehtinud lepingu jõustumisel või muutmisel (IFRS 3 lõik 17). Standardis on toodud välja ka mõned varade ja kohustiste klassifitseerimise ja määramise näited (IFRS 3 lõik 16). Soetatud varad ja kohustised tuleb kajastada õiglastes väärtustes omandamise kuupäeval (IFRS 3 lõik 18). Samas standardis sisalduvad ka erandid soetatud varade ja kohustiste puhul, mida peab mõõtma teisiti, näiteks tingimuslikud kohustised, tulumaks, töötajate hüvitised jne (IFRS 3 lõigud 21-31). Lisaks, standardis on toodud ka firmaväärtuse kajastamise põhimõtted (IFRS 3 lõigud 32-33). Standard sisaldab ka lisarakendusjuhiseid ostumeetodi rakendamiseks konkreetsete äriühenduste liikide kohta (IFRS 3 lõigud 41-44). Kokkuvõttes, standardil on nii printsiipidepõhise kui ka reeglitepõhise lähenemise tunnused.

Materiaalse põhivara standard IAS 16 (*Property, Plant and Equipment*) sisaldab ka mõningaid erandeid ehk ei käsitle näiteks põhivara müügiotetel, bioloogiline vara jne (IAS 16 lõik 3). Standard kehtestab kaks alusprintsipi, mille puhul toimub kajastamine põhivarana: a) on tõenäoline, et majandusüksus saab objektist tulevast majanduslikku kasu ja b) objekti soetusmaksumust saab usaldusväärselt mõõta (IAS 16 lõik 7). Lisaks, standardi rakendaja peab kasutama professionaalset otsustust, et määrata, mida kujutab endast materiaalne põhivara (IAS 16 lõik 9): „Käesolev standard ei kehtesta seda, mis moodustab materiaalse põhivara objekti. Seega tuleb kajastamiskriteeriumite rakendamist hinnata vastavalt majandusüksuse spetsiifilistele tingimustele. Individuaalselt ebaoluliste objektide (näiteks vormid, tööriistad ja stantsid) puhul võib olla otstarbekas need ühendada ja rakendada vastavaid kriteeriume objektide kogusumma suhtes.”

Rakendaja professionaalne otsustus peab põhinema eeltoodud põhimõtetele (IFRS 16 lõik 10). Materiaalne põhivara peab olema esmalt kajastatud selle soetusmaksumuses, mis koosneb mitmest komponentidest (IAS 16 lõigud 15 ja 16), sh põhivara otsestest kuludest. Standardis on toodud nii otseste kulude kui ka mittekapitalizeeritavate kulude mõned näited (IAS 16 lõigud 17 ja 19), mille alusel standardi kasutaja peab ise otsustama konkreetse kulu puhul, kas see tuleb kapitaliseerida või mitte. Professionaalset otsustust peab kasutama ka põhivara klassifitseerimisel gruppidesse (nt maa, seadmed jne) ning põhivara väärtuse hindamisel pärast soetust (IAS 16 lõigud 29 ja 37). Standardis on toodud, kas soetusmaksumuse või ümberhindluse mudeli kasutamine põhivara väärtuse hindamise puhul ning on rõhutatud, et valitud mudel peab olema rakendatud kogu põhivara grupile (IAS 16 lõik 29). Standardis ei ole kindlaks määratud põhivara amortisatsioonimäära ega kasuliku ea

piirangut. Kasutaja peab lähtuma oma professionaalsest otsustusest ning põhinema ka järgmistele printsiipidele:

- Varaobjekti amortiseeritav osa jaotatakse korrapäraselt varaobjekti kasulikule elueale (IAS 16 lõik 50).
- Varaobjekti hakatakse amortiseerima alates hetkest, mil ta on kasutusvalmis, st kui see on juhtkonna poolt ette nähtud asukohta ja tööseisundisse viidud (IAS 16 lõik 55).
- Majandusüksus tarbib varaobjektist saadavat tulevast majanduslikku kasu peamiselt selle kasutamise kaudu. Samas vähendavad aga varaobjektist saadavat võimalikku majanduslikku kasu ka teised tegurid nagu tehniline või kaubanduslik iganemine või kulumine seisaku ajal. Seega arvestatakse varaobjekti kasuliku eluea määramisel kõiki järgmisi asjaolusid (IAS 16 lõik 56):
 - a) varaobjekti eeldatav kasutamine. Kasutamist hinnatakse eeldatava võimsuse või toodangu füüsilise mahu järgi;
 - b) eeldatav füüsiline kulumine, mis sõltub sellistest tegevust puudutavatest teguritest nagu mitmes vahetuses varaobjekti kasutatakse, milline on (majandus)üksuse remondi- ja hooldustööde kava ning kuidas varaobjekti hoitakse ja hooldatakse seisaku ajal;
 - c) tehniline või kaubanduslik iganemine, mis on tingitud tootmisprotsessi muutustest või parendamistest või turunõudluse muutumisest selle toote või teenuse järele, mis on varaobjekti väljundiks;
 - d) juriidilised või muud analoogilised piirangud varaobjekti kasutamisel, nagu sellega seotud rendilepingute lõpptähtajad.

Standard võimaldab kasutada mitut amortiseerimismeetodit (IAS 16 lõik 62). Valitud amortisatsioonimeetod peab süstemaatiliselt peegeldama varaobjekti kasutamisest tema kasuliku eluea jooksul saadava majandusliku kasu jaotumist ajas, mis ei pruugi ühtida varaobjekti väärtuse vähenemisega ajas (IAS 16 lõik 60). Varaobjekti kulumiarvestuse meetodit vaadatakse üle vähemalt kord iga majandusaasta lõpus ning kui eeldatava varaobjektist saadava majandusliku kasu tarbimismudelil on toimunud oluline muutus, muudetakse seda meetodit vastavalt muutunud tarbimismudelile (IAS 16 lõik 61).

Rendiarvestuse standard IAS 17 (*Leases*) kehtestab printsiibi, mille alusel renti klassifitseeritakse kas kapitali- või kasutusrendina. Rent liigitatakse kapitalirendiks, kui sellega kantakse sisuliselt üle kõik omandiõigusega seotud olulised riskid ja hüved. Rent

liigitatakse kasutusrendiks, kui sellega ei kanta üle kõiki omandiõigusega seotud olulisi riske ja hüvesid. (IAS 17 lõik 8) Standardis on rõhutatud ka sisu üliluslikkuse tähtsust vormi suhtes (IAS 17 lõik 10). Standardis on toodud välja ka mõned olukorrad ja asjaolud, mille puhul on tavaliselt tegemist kapitalirendiga (IAS 17 lõigud 10 ja 11). Kapitali- ja kasutusrendi väärtuse mõõtmiseks on lubatud kasutada mitu meetodit, mis nõuab ka professionaalse otsustuse kasutamist (IAS 17 lõigud 20 ja 33).

Autori arvates, saab reegliks nimetada müügi-tagasirendi kajastamist kapitalirendi puhul (IAS 17 lõik 59): „Kui müük-tagasirendi tehingu tulemuseks on kapitalirent, ei kajasta müüja-rentnik bilansilist jääkmaksumust ületavat müügitulu kohe tuluna. Seda kajastatakse järgnevatel perioodides ja amortiseeritakse rendiperioodi jooksul.”

Samas ei kehtesta standard, mis meetodil peab seda tulu amortiseerima ehk nõuab professionaalse otsustuse kasutamist. Teistmoodi ehk printsiipidepõhise lähenemisega on käsitletud müük-tagasirendi kajastamist kasutusrendi puhul (IAS 17 lõik 61): „Kui müük-tagasirendi tehingu tulemus on kasutusrent ja kui on selge, et tehing põhineb õiglasel väärtusel, kajastatakse võimalik kasum või kahjum kohe. Kui müügihind on õiglasest väärtusest madalam, kajastatakse võimalik kasum või kahjum kohe, välja arvatud juhul, kui kahjum kompenseeritakse turuhinnast madalamate tulevaste rendimaksetega. Sel juhul kajastatakse seda järgnevatel perioodides ja amortiseeritakse proportsionaalselt rendimaksetega vara eeldatava kasutusperioodi jooksul. Kui müügihind on õiglasest väärtusest kõrgem, lükatakse õiglast väärtust ületav osa edasi ja amortiseeritakse vara eeldatava kasutusperioodi jooksul”.

Siinkohal on olemas ka kindel reegel kahjumi amortiseerimise kohta, et „amortiseeritakse proportsionaalselt rendimaksetega vara eeldatava kasutusperioodi jooksul”. Samas, „kui müügihind on õiglasest väärtusest kõrgem, lükatakse õiglast väärtust ületav osa edasi ja amortiseeritakse vara eeldatava kasutusperioodi jooksul”. Ei ole määratud, mis meetodil seda tulu peab amortiseerima ehk on nõutud professionaalse otsustuse kasutamist.

Kokkuvõttes, autori arvamusel, on rendiarvestuse standard kohati liiga üldine ning nõuab suuremas osas professionaalse otsustuse kasutamist, kuid samas on puudu piisavaid juhendeid ja näiteid, millele võiks otsustus põhineda.

Õiglase väärtuse mõõtmise standard IFRS 13 (*Fair Value Measurement*) sisaldab rakendusala mõningaid erandeid, näiteks see ei käsitle aktsiapõhiste maksetehingute, liisingute jm õiglase väärtuse kajastamist (IFRS 13 lõigud 6 ja 7). Õiglase väärtuse mõõtmisel

peab kasutama professionaalset otsustust ning tuleb võtta arvesse ka vara/kohustise tunnuseid, mille mõned näited on ka toodud (IFRS 13 lõik 11):

„Õiglase väärtuse mõõtmine on seotud konkreetse vara või kohustisega. Majandusüksus võtab seega õiglase väärtuse mõõtmisel arvesse vara või kohustise tunnuseid juhul, kui turuosalised võtaksid neid tunnuseid arvesse vara või kohustise hinna määramisel mõõtmiskuupäeval. Sellised tunnused on muu hulgas näiteks järgmised: (a) vara seisukord ja asukoht ja (b) vara müügi- või kasutuspiiranguid.”

Õiglase väärtuse mõõtmiseks on standardis toodud printsiibid (IFRS 13 lõigud 15-18, 21):

- Õiglase väärtuse mõõtmisel eeldatakse, et vara või kohustis vahetatakse turuosaliste vahelises tavapärasel tehingul, et müüa vara või üle anda kohustis mõõtmiskuupäeval, kehtival turutingimustel.
- Õiglase väärtuse mõõtmisel eeldatakse, et vara müügi või kohustise üleandmise tehing toimub kas: (a) vara või kohustise põhiturul või (b) vara või kohustise jaoks soodsaimal turul (põhituru puudumisel).
- Majandusüksus ei pea teostama võimalike turgude otsingut, et teha kindlaks põhiturg või selle puudumisel soodsaim turg, kuid ta peab võtma arvesse kogu mõistlikult kättesaadavat teavet. Vastupidiste tõendite puudumisel eeldatakse, et põhiturg või selle puudumisel soodsaim turg on turg, kus majandusüksus sõlmiks tavaliselt vara müügiks või kohustise üleandmiseks tehingu.
- Kui on olemas vara või kohustise põhiturg, väljendab õiglase väärtuse mõõtmine hinda sellel turul (olenemata sellest, kas see hind on otseselt jälgitav või määratakse kindlaks muud hindamistehnikat kasutades) isegi juhul, kui hind võib olla teisel turul mõõtmiskuupäeval soodsam.
- Isegi kui puudub jälgitav turg, mis annaks hinnateavet vara müügi või kohustise üleandmise kohta mõõtmiskuupäeval, eeldatakse õiglase väärtuse mõõtmisel, et tehing toimub nimetatud kuupäeval, arvestatuna vara omava või kohustist võlgneva turuosalise seisukohast. Sellise eeldatava tehinguga luuakse alus vara müügi või kohustise üleandmise hinna määramiseks.

Reegliks võib nimetada tehingukulude kajastamist – põhiturul (või soodsamail turul) esinevat hinda, mida kasutatakse vara või kohustise õiglase väärtuse mõõtmiseks, ei korrigeerita tehingukulutuste suhtes (IFRS 13 lõik 25).

Professionaalset otsustust peab rakendama kohustise või omakapitali instrumendi õiglase väärtuse hindamisel, kuna standard annab ette mitu meetodit (IFRS 13 lõik 38):

- a) kasutades muule osapolele varana kuuluva identse objekti aktiivsel turul noteeritud hinda, kui see hind on kättesaadav;
- b) kasutades muid jälgitavaid sisendeid, kui see hind ei ole kättesaadav, näiteks muule osapolele varana kuuluva identse objekti mitteaktiivsel turul noteeritud hinda;
- c) kui punktides a ja b nimetatud jälgitavad hinnad ei ole kättesaadavad, siis kasutades muud hindamistehnikat, näiteks:
 - a. tulumeetod (nt nüüdisväärtuse meetod, mille puhul võetakse arvesse tulevase rahavoogusid, mida turuosaline eeldatavasti saaks talle varana kuuluvast kohustisest või omakapitaliinstrumentist);
 - b. turumeetod (nt kasutades muule osapolele varana kuuluvate sarnaste kohustiste või omakapitaliinstrumentide noteeritud hindu).

Lisaks, otsustust läheb vaja ka korrigeerimise vajaduse hindamisel noteeritud hinna puhul (IFRS 13 lõik 39) – majandusüksus korrigeerib muule osapolele varana kuuluva kohustise või majandusüksuse enda omakapitaliinstrumendi noteeritud hinda üksnes siis, kui varale on iseloomulikud tegurid, mida ei saa kohustise või omakapitaliinstrumendi õiglase väärtuse mõõtmisel rakendada. Otsustuse toetamiseks on antud ka mõnede tegurite näited, mis viitavad korrigeerimise vajadusele:

- a) vara noteeritud hind on seotud muule osapolele varana kuuluva sarnase (kuid mitte identse) kohustise või omakapitaliinstrumentiga. Kohustisel või omakapitaliinstrumentil võib näiteks olla konkreetne tunnus (nt emiteerija krediitkvaliteet), mis erineb sellest, mis kajastub varana hoitava sarnase kohustise või omakapitaliinstrumendi õiglases väärtuses;
- b) vara arvestusühik ei ole sama, mis kohustise või omakapitaliinstrumendi puhul. Mõnikord kajastab kohustiste puhul vara hind näiteks nii emiteerijalt saadaolevatest summadest kui ka kolmandate osapoolte krediitkvaliteeti parandavatest kokkulepetest koosneva pakme kombineeritud hinda. Kui

kohustise arvestusühik ei ole seotud kombineeritud pakmega, on eesmärk mõõta emiteerija kohustise õiglast väärtust, mitte kombineeritud pakme õiglast väärtust. Majandusüksus korrigeerib seega sellisel juhul vara jälgitavat hinda, et kõrvaldada kolmandate osapoolte krediitkvaliteeti parandavate kokkulepete mõju.

Standardis sisaldub veel üks erand õiglase väärtuse mõõtmise osas (IFRS 13 lõik 48) – kui majandusüksus juhib finantsvarade või -kohustiste rühma, kas oma tururiskidele või krediidiriskile avatud netopositsiooni põhjal, on majandusüksusel lubatud rakendada õiglase väärtuse mõõtmisel käesolevas IFRSis sätestatud erandit.

Erandi kasutamiseks on kehtestatud järgmised tingimused (IFRS 13 lõik 49), mida majandusüksus peab täitma selleks, et kasutada eeltoodud erandit:

- a) juhib finantsvarade ja -kohustiste rühma majandusüksuse konkreetsele tururiskile (või konkreetsetele tururiskidele) või konkreetse vastaspoole krediidiriskile avatud netopositsiooni põhjal kooskõlas (majandus)üksuse dokumenteeritud riskijuhtimise või investeerimisstrateegiaga;
- b) annab selle põhjal finantsvarade ja -kohustiste rühma kohta teavet majandusüksuse juhtkonna võtmeisikutele vastavalt IASis 24 seotud osapooli käsitleva teabe avalikustamine esitatud määratlusele ja
- c) on kohustatud mõõtma neid finantsvarasid ja -kohustisi finantsseisundi aruandes õiglases väärtuses iga aruandeperioodi lõpus või teeb seda vabatahtlikult.

Standardis on kehtestatud ka printsiibid ja on antud juhendite piisavat kogust võimalike hindamismeetodite kohta (IFRS 13 lõigud 61-71). Selleks, et suurendada järjepidevuse ja võrreldavuse õiglase väärtuse mõõtmisel ja avalikustamisel, standard kehtestab õiglase väärtuse hierarhiat, mis liigitab kolmele tasemele õiglase väärtuse hindamismeetodite sisendid. Esmatähtsaks sisendiks on peetud aktiivsete turgude noteeritud hindade kasutamist ning madalaima prioriteediga on mittejälgitavate (*unobservable*) sisendite kasutamine (IFRS 13 lõik 72). Professionaalset otsustust peab kasutama konkreetse sisendi olulisuse hindamisel, võttes arvesse varade ja kohustuste spetsiifilised tegurid (IFRS 13 lõik 73). Standard annab ette ka hierarhia tasemete põhjalikud kirjeldused (IFRS 13 lõigud 76-90) ning professionaalse otsustuse toetavad rakendusjuhendid ja näited (IFRS 13 Appendix B).

Standardi IAS 28 „Investeeringud sidusettevõtetesse ja ühisettevõtetesse” (*Investments in Associates and Joint Ventures*) üheks printsiibiks on olulise mõju määratlus (lõik 5):

„Kui majandusüksusele kuulub otseselt või kaudselt (näiteks tütarettevõtete kaudu) rohkem kui 20% hääleõigusest investeerimisobjektis, eeldatakse, et majandusüksusel on märkimisväärne mõju, välja arvatud juhul, kui on võimalik selgelt tõestada, et see ei ole nii. Kui aga majandusüksusele kuulub otseselt või kaudselt (näiteks tütarettevõtete kaudu) vähem kui 20% hääleõigusest investeerimisobjektis, eeldatakse, et majandusüksusel ei ole märkimisväärset mõju, välja arvatud juhul, kui sellise mõju olemasolu on võimalik selgelt tõestada. Muu investori oluline osalus või enamusosalus ei välista tingimata majandusüksuse märkimisväärse mõju olemasolu.”

Standardi kasutaja peab hindama olulise mõju puudumist suurema kui 20% osaluse omamisel või olulise mõju olemasolu vähem kui 20% osaluse omamisel, tuginedes järgmistele asjaoludele (IAS 28 lõik 6):

- a) esindatus investeerimisobjekti juhatuses või samaväärses valitsemisorganisis;
- b) osalemine tegevuspoliitika kujundamise protsessides, kaasa arvatud osalemine dividendide või muid kasumieraldisi käsitlevate otsuste langetamisel;
- c) olulised tehingud majandusüksuse ja tema investeerimisobjekti vahel;
- d) juhtivtöötajate vahetamine või
- e) olulise tehnilise informatsiooni edastamine.

Standard kehtestab, et sidus- ja ühisettevõtete kajastamisel tuleb kasutada kapitaliosaluse meetodit, kuid sisaldab ka erandid, mille puhul kapitaliosaluse meetodit ei kasutata (IAS 28 lõik 17).

Lisaks on välja toodud ka kindlad asjaolud, kui peab lõpetama kapitalisosaluse meetodi kasutamist (IAS 28 lõik 22):

- a) kui investeeringust saab tüdarettevõtte, kajastab majandusüksus oma investeeringut kooskõlas IFRSidega 3 ja 10;
- b) kui allesjäänud osalus endises sidusettevõttes või ühisettevõttes on finantsvara, mõõdab (majandus)üksus allesjäänud osalust õiglasel väärtusel. Allesjäänud osaluse õiglasel väärtust käsitatakse selle õiglase väärtusena esmasel kajastamisel finantsvarana kooskõlas IFRSiga 9.

Standard sisaldab ka reeglit firmaväärtuse kohta – sidusettevõtte või ühisettevõttega seotud firmaväärtust kajastatakse investeeringu bilansilises (jääk)maksumuses. Selle firmaväärtuse amortiseerimine ei ole lubatud (IAS 28 lõik 32a).

Professionaalset otsustust peab rakendama investeeringu väärtuse allahindamise vajaduse hindamisel, lähtudes standardis toodud sündmustest (IAS 28 lõigud 41A-41C).

Aktiakasumi standard IAS 33 (*Earnings Per Share*) käsitleb aktsia puhaskasumi kajastamist ja arvutamist (aktsia puhaskasumi nimetatakse edaspidi EPS). Standardi eesmärk on sätestada põhimõtted, kuidas määrata ja esitada aktiakasumit selliselt, et pareneks tulemuslikkuse võrreldavus erinevate majandusüksuste vahel samal aruandeperioodil ning sama majandusüksuse erinevate aruandeperioodide vahel. Kuigi erinevate kasumi arvestamisel kasutatavate arvestusmeetodite tõttu on ka aktiakasumi kohta leitud andmetel omad puudused, parandab ühetaoliselt kindlaksmääratud nimetaja kasutamine finantsaruandlust (IAS 33 lõik 1).

EPS arvutamiseks on kehtestatud üks meetod – baasaktiakasum arvutatakse nii, et emaettevõtte lihtaktsionäridele jääv kasum või kahjum (lugeja) jagatakse perioodi jooksul käibel olnud lihtaktsiate kaalutud keskmise arvuga (nimetaja) (IAS 33 lõik 10).

Standardis on toodud välja ka kasumi ja kahjumi korrigeerimise komponendid, näiteks maksustamisjärgsed eelisaktsiate dividendid (IAS 33 lõik 12). Lisaks, standardis on kirjeldatud ka lihtaktsiate kaalutud keskmise arvutusprintsüübid ning selle meetodi asemel lubatud kasutada ka kaalutud keskmise mõistlikku ligikaudset väärtust (IAS 33 lõik 20). Standardis on toodud ka mõned rakendusjuhised ja näited.

Standard IAS 36 (*Impairment of Assets*) käsitleb varade väärtuse langust. Standardi eesmärk on määrata toimingud tagamaks, et majandusüksuse varade bilansiline (jääk)maksumus ei ületaks nende kaetavat väärtust (IAS 36 lõik 1). Standardis esinevad

mõned rakendusala erandid. Standardit ei kohaldata, näiteks varude, ehituslepingutest tulenevate varade, edasi lükkunud tulumaksu varade, töötajate hüvitistest tulenevate varade jne puhul (IAS 36 lõigud 2-5). Standard nõuab professionaalse otsustuse kasutamist väärtuse languse võimaluse hindamisel, lähtudes vähemalt järgmistest asjaoludest (IAS 36 lõik 12):

- a) esineb jälgitavaid tõendeid, et vara turuväärtus on perioodi jooksul langenud palju rohkem kui aja möödumise või tavapärase kasutamise tulemusena võiks eeldada;
- b) perioodi jooksul on toimunud või lähitulevikus toimuvad majandusüksuse jaoks olulised kahjulikud muutused tehnoloogia-, turu-, majandus- või õiguskeskkonnas, kus (majandus)üksus tegutseb, või turul, millega vara on otseselt seotud;
- c) turu intressimäärad või muud turul investeringutelt saadava tulu määrad on kõnealuse perioodi jooksul tõusnud ning see mõjutab tõenäoliselt vara kasutusväärtuse arvutamisel kasutatavat diskontomäära ja vähendab oluliselt vara kaetavat väärtust;
- d) majandusüksuse netovara (jääk)maksumus on suurem selle turukapitalisatsioonist;
- e) on olemas tõendid vara iganemise või füüsilise kahjustuse kohta;
- f) kõnealuse perioodi jooksul on toimunud või lähitulevikus toimuvad majandusüksuse jaoks olulised kahjulikud muutused vara kasutamise või eeldatava kasutamise ulatuses või viisil. Nende muutuste hulka kuuluvad vara kasutusest eemaldamine, varaga seotud tegevuse lõpetamine või ümberstruktureerimine, kavatsus müüa vara enne esialgselt planeeritud tähtaega ning immateriaalse vara kasuliku eluea ümberhindamine pigem piiratuks kui piiramatuks;
- g) majandusüksusesisesest aruandlusest saadavad tõendid viitavad sellele, et vara majandustulemused on hetkel või tulevikus eeldatust halvemad.

Standardis on rõhutatud, et eeltoodud nimekiri ei ole ammendav ning standardi kasutaja võib tuvastada ka teisi märke sellest, et vara väärtus on langenud (IAS 36 lõik 13). Siinkohal on toodud välja ka erandid piiramatu kasuliku elueaga immateriaalse vara kohta, et sellise vara väärtuse langust kontrollitakse kord aastas, võrreldes selle bilansilist

(jääk)maksumust kaetava väärtusega, olenemata sellest, kas ilmneb väärtuse langusele viitavaid asjaolusid või mitte (IAS 36 lõik 10).

Standardis on toodud vara kaetava väärtuse mõõtmise mitu meetodit, kuid samas meetodite nimekiri ei ole lõplik, kuna standardis on sätestatud, et mõningatel juhtudel võivad hinnangud, keskmised väärtused ja lihtsustatud arvutused anda õiglase väärtuse, millest on maha arvatud müügikulutused, või kasutusväärtuse määramisel ligilähedaselt samasuguseid tulemusi nagu käesolevas standardis esitatud üksikasjalikud arvutused (IAS 36 lõik 23). Standardis on olemas ka põhjalikud juhendid väärtuse mõõtmise kohta ning toodud ka mõned näited.

Standardis IAS 37 (*Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets*) on käsitletud eraldiste, tingimuslike kohustiste ja varade kajastamist ja avalikustamist. Eraldist peab kajastama ainult siis, kui on täidetud kõik järgnevad tingimused (IAS 37 lõik 14):

- a) majandusüksusel on möödunud sündmusest tulenev eksisteeriv kohustus (juriidiline või faktiline);
- b) on tõenäoline, et selle kohustuse täitmise tulemusena majanduslikku kasu sisaldavad ressursid vähenevad, ja
- c) kohustuse summa on usaldusväärselt hinnatav.

Need tingimused on standardis ka põhjalikumalt lahti kirjutatud, et toetada otsustust tingimuste täitumise osas (IAS 37 lõigud 15-26).

Standard sisaldab ka mõnesid reegleid (IAS 37 lõik 27 ja 31) – „majandusüksus ei kajasta tingimuslikku kohustist” ning „majandusüksus ei kajasta tingimuslikku vara”.

Professionaalse otsustuse kasutamist nõuab eraldise väärtuse määramine. Standard kehtestab, et eraldise väärtus peab vastama parimale hinnangule eksisteeriva kohustuse täitmiseks vajalike kulutuste kohta bilansipäeva seisuga. Parim hinnang eksisteeriva kohustuse täitmiseks vajaliku kulutuste kohta on summa, mille majandusüksus ratsionaalsetel kaalutlustel maksaks selleks, et kohustust bilansipäeval täita või see samal ajal kolmandale osapoolele üle kanda. Sageli on võimatu või liiga kallis kohustust bilansipäeval täita või üle kanda. Hinnang summa kohta, mille majandusüksus kohustuse täitmiseks või ülekandmiseks ratsionaalsetel kaalutlustel maksaks, annab siiski parima hinnangu kulutuste kohta, mis on vajalikud eksisteeriva kohustuse täitmiseks bilansipäeval. Hinnang tulemuse ja majandusliku mõju kohta põhineb majandusüksuse juhtkonna otsusel, tuginedes sarnaste tehingute kogemusele ja mõnedel juhtudel sõltumatutele eksperthinnangutele. Asjaomane

tõendusmaterjal sisaldab kõiki bilansipäevajärgsete sündmustega seotud täiendavaid tõendeid. Vastavalt olukorrale käsitletakse eraldisena kajastatava summaga seotud ebakindlaid asjaolusid mitmel erineval viisil. Kui mõõdetav eraldi hõlmab suurt hulka objekte, vaagitakse kohustuse hindamisel kõiki võimalikke tulemusi vastavalt nende toimumise tõenäosusele. Sellist statistilist hindamismeetodit nimetatakse „eeldatavaks väärtuseks”. Seega on eraldise summa erinev sõltuvalt sellest, kas kahjumi tõenäosus on näiteks 60 % või 90 %. Kui võimalike tulemuste vahemik on lai ja iga punkti tõenäosus on sama suur kui mis tahes teisel punktil selles vahemikus, kasutatakse vahemiku keskpunkti. Siinkohal on toodud ka näide „eeldatava väärtuse” meetodist. (IAS 37 lõigud 36-39) Professionaalse otsustuse kasutamine on vajalik ka riskide ja ebakindlate asjaolude hindamisel, kuna standard kehtestab ainult üldist printsiipi, et parima hinnangu andmiseks tuleb arvesse võtta seotud sündmuste ja olukordadega paratamatult kaasnevaid riske ja ebakindlaid asjaolusid (IAS 37 lõik 42). Lisaks peab hindama ka eeldatavate tulevikusündmuste olemasolu ning võtta neid arvesse kohustuse väärtuse mõõtmisel, kui on piisavalt objektiivset tõendusmaterjali nende sündmuste toimumise kohta (IAS 37 lõik 48). Standardis on toodud välja vähesed näited selliste sündmuste kohta.

Immateriaalsete varade standard IAS 38 (*Intangible Assets*) kehtestab omandatud immateriaalse vara väärtuse kajastamist soetusmaksumuses, mis sisaldab selle ostuhinda, koos tollimaksude ja ostmisel tasutavate mittetagastatavate maksudega, pärast allahindluste ja hinnaalandite mahaarvamist ja kõiki vara ettenähtud kasutuseks ettevalmistamisega seotud otseseid kulutusi (IAS 38 lõik 27). Siinkohal peab kasutama professionaalset otsustust määramaks otseseid kulutusi, kuna standardis on toodud ainult mõned näited, millised võiksid olla otsesed kulutused ning milliseid kulutusi ei tohi kapitaliseerida (IAS 38 lõigud 28-30). Majandusüksusesiseselt loodud immateriaalse põhivara puhul on samamoodi vaja kasutada professionaalset otsustust soetusmaksumuse määramisel, kuna standard kehtestab, et soetusmaksumus hõlmab kõiki otseseid kulutusi, mis on tehtud vara loomiseks, tootmiseks ja juhtkonna poolt ette nähtud tööseisundisse viimiseks ning annab ka mõned näited otseste kulutuste ning mittekapitalizeeritavate kulutuste kohta (IAS 38 lõigud 66-67). Peale esmast kajastamist peab vara kajastama kas soetusmaksumuse meetodil või ümberhindluse meetodil. Kui immateriaalset vara arvestatakse ümberhindluse mudeli järgi, arvestatakse sama mudeli kohaselt ka kõiki teisi samasse rühma kuuluvaid varasid, välja arvatud juhul, kui nendel varadel puudub aktiivne turg. (IAS 38 lõik 72) Ümberhindluse meetodi kohta on toodud välja

erand, et ümberhindluse mudel ei võimalda: a) selliste immateriaalsete varade ümberhindlust, mida ei ole varem varadena kajastatud või b) immateriaalsete varade esmast kajastamist soetusmaksumuselt erinevas väärtuses (IAS 38 lõik 76). Standard nõuab professionaalse otsustuse kasutamist kasuliku eluea määramisel. Majandusüksus hindab, kas immateriaalse vara kasulik eluiga on piiratud või piiramatult. Majandusüksus määrab immateriaalsele varale piiramatult kasuliku eluea juhul, kui tuginedes kõigi oluliste tegurite analüüsile, ei tule ilmsiks ühtegi ettearvatavat piirangut perioodile, mille jooksul majandusüksus võiks varast eeldatavasti positiivseid netorahavoogusi saada. (IAS 38 lõik 88) Immateriaalse vara kasuliku eluea määramiseks on toodud välja mõned tegurid (IAS 38 lõik 90). Reegliks võib määrata standardi lõiku 89, mis sätestab, et piiratud kasuliku elueaga immateriaalset vara amortiseeritakse, piiramatult kasuliku elueaga immateriaalset vara aga mitte.

Piiratud kasuliku elueaga immateriaalse vara amortiseeritav osa jaotatakse süstemaatiliselt selle kasulikule elueale. Selle jaoks annab standard valida mitme meetodi vahel (nt lineaarne meetod, kahaneva jäägi meetod ja tootmisühiku meetod), kuid kasutatav amortisatsioonimeetod peab peegeldama varaobjekti kasutamisest tema kasuliku eluea jooksul saadava majandusliku kasu jaotumist ajas. Kui seda ei ole võimalik usaldusväärsetl kindlaks määrata, tuleb kasutada lineaarset amortisatsioonimeetodit. (IAS 38 lõik 97)

Standardis on toodud, et valitud meetodit peab rakendama järjepidevalt perioodist perioodi välja arvatud siis, kui eeldatava tulevase majandusliku kasu tarbimismudelil on toimunud muutus. Väga harva on võimalik piiratud elueaga immateriaalse vara puhul veenvalt põhjendada sellise amortisatsioonimeetodi kasutamist, mille puhul on akumulieeritud amortisatsioon väiksem lineaarse meetodi kohaselt arvatust. (IAS 38 lõik 98)

Käesoleva standardi juurde kuuluvad veel mõned illustreerivad näited, mis kirjeldavad immateriaalsete varaobjektide kasuliku eluea määramist ja nende edasist arvestamist, tuginedes määratletud kasuliku eluea pikkusele.

Standard IAS 40 (*Investment Property*) kajastab kinnisvarainvesteeringute arvestust ja avalikustamist. Kinnisvarainvesteeringut kajastatakse varana siis ja ainult siis kui: a) on tõenäoline, et majandusüksus saab tulevikus sellelt kinnisvarainvesteeringult majanduslikku kasu, ja b) kinnisvarainvesteeringu soetusmaksumus on võimalik usaldusväärsetl mõõta (IAS 40 lõik 16). Soetusmaksumuse mõõtmisel peab kasutama otsustust ehk tuleb hinnata kinnisvarainvesteeringutele tehtud kõik tekkepõhised kulutused. Selliste kulutuste näited on standardis toodud, näiteks teenustasud juriidiliste teenuste eest, kinnisvara võõrandamisega

seotud maksed jmt. Lisaks on toodud välja erandid, et kinnisvara soetusmaksumust ei suurendata igapäevase hooldusega seotud kulutustega (IAS 40 lõik 18), tegevuse alustamiskuludega (välja arvatud juhul, kui need on vajalikud kinnisvara viimiseks sellisesse seisundisse, et seda oleks võimalik kasutada juhtkonna poolt kavandatud viisil); enne kinnisvarainvesteeringu planeeritud kasutustaseme saavutamist tekkinud tegevuskahjumiga või kinnisvara ehitamise või arendamise käigus tekkinud normaalsest tasemest suuremate materjali-, tööjõu- või muude ressursside kuludega (IAS 40 lõik 23). Pärast esmast kajastamist soetusmaksumuse meetodil, annab standard valida õiglase väärtuse mudeli ja soetusmaksumuse mudeli vahel ning valitud mudeli peab kasutama kõikidele oma kinnisvarainvesteeringutele, kuid sätestab ka selle osas mõned erandid (IAS 40 lõik 30). Esimeseks erandiks on asjaolu kui majandusüksus võib: a) valida, kas õiglase väärtuse mudeli või soetusmaksumuse mudeli rakendamiseks kõikidele kinnisvarainvesteeringutele, mis tagavad kohustusi, mille maksed on otseselt seotud määratletud varade, sh nimetatud kinnisvarainvesteeringute õiglase väärtusega või nendelt saadava tuluga, ja b) valida rakendamiseks kas õiglase väärtuse mudeli või soetusmaksumuse mudeli kõikidele teistele kinnisvarainvesteeringutele, olenemata punktis a tehtud valikust. (IAS 40 lõik 32A) Teiseks erandiks on olukord kui rentniku poolt kasutusrendile võetud kinnisvara on liigitatud kinnisvarainvesteeringuks. Sellisel juhul ei ole võimalik valida kahe meetodi vahel ning peab rakendama õiglase väärtuse mudelit kõikide kinnisvarainvesteeringuteks liigitatud kinnisvaraobjektide puhul (IAS 40 lõik 34). Standardi kasutaja rakendab professionaalset otsustust õiglase väärtuse määramisel. Parimaks tõendiks õiglase väärtuse kohta on tavaliselt aktiivsel turul kehtivad hinnad samalaadse kinnisvara eest, mis paikneb samas asukohas, on sarnases seisundis ning on seotud samalaadsete rendi- ja muude lepingutega. Kasutaja kannab hoolt, et teha kindlaks kõik erinevused kinnisvara olemuses, asukohas või seisundis ning rendilepingute ja muude kinnisvaraga seotud lepingute tingimustes (IAS 40 lõik 45). Aktiivsel turul kehtivate hindade puudumise korral arvestab kasutaja erinevatest allikatest pärinevat informatsiooni, võttes arvesse järgmised asjaolud (IAS 40 lõik 46):

a) aktiivsel turul kehtivaid hinnad erineva iseloomuga, teistsuguses seisundis või muus asukohas olevate (või erinevate rendi- või muude lepingutega seotud) kinnisvaraobjektide eest, kohandades neid vastavalt kõnealustele erinevustele;

b) sarnaste kinnisvaraobjektide hiljutised hinnad vähem aktiivsetel turgudel, kohandades neid vastavalt majandustingimuste muutustele, mis on aset leidnud pärast nende hindadega toimunud tehingute kuupäeva, ja

c) tulevaste rahavoogude usaldusväärsel hinnangul põhinevad diskonteeritud rahavoogude prognoosid, võttes arvesse kõigi olemasolevate rendi- ja muude lepingute tingimusi ja (võimaluse korral) väliseid tõendeid, nagu turul kehtivad rendihinnad samas asukohas ja seisundis samalaadsete kinnisvaraobjektide eest, ning kasutades diskontomäärasid, mis väljendavad hetke turuhinnanguid rahavoogude summa ja laekumise ajaga seotud ebakindluse suhtes.

Standardis on rõhutatud, et mõningatel juhtudel võivad eelpool nimetatud erinevad allikad anda kinnisvarainvesteeringu õiglase väärtuse kohta erinevaid tulemusi. Seega standardi rakendaja peab analüüsima nende erinevuste põhjusi, et jõuda õiglase väärtuse kõige usaldusväärsema hinnangueni õiglaste väärtuste põhjendatud hinnangute hulgast (IAS 40 lõik 47). Lisaks on toodud välja ka erand, et erandjuhtudel ei ole võimalik kinnisvarainvesteeringu õiglast väärtust järjepidevalt usaldusväärsetl kindlaks määrata. Selline olukord tekib siis ja ainult siis, kui võrreldavaid tehinguid sooritatakse turul harva ning ei ole võimalik anda alternatiivseid usaldusväärseid (näiteks diskonteeritud rahavoogude prognoosil põhinevaid) hinnanguid. Sel juhul tuleb mõõta seda kinnisvarainvesteeringut soetusmaksumuse mudelit kasutades ning teisi oma kinnisvarainvesteeringuid või mõõta õiglasest väärtuses. (IAS 40 lõik 53)

Kokkuvõttes, eeltoodud analüüsi põhjal saab väita, et IFRSid ja US GAAPid sisaldavad nii reegleid kui ka printsiipe ning nõuavad ka professionaalse otsustuse kasutamist vähemalt vähesel määral. Kuigi mõned uuritud US GAAPid sisaldasid selliseid reeglitepõhiste standardite komponente nagu selgelt määratud reeglid, aluspõhimõtete erandid ning üksikasjalikud juhised ja näited ning otsustuse minimiseeritud kasutamine, väidab autor, et US GAAPide klassifitseerimine reeglitepõhisteks standarditeks ei ole õigustatud. IFRSe võib nimetada printsiipidepõhisteks, kuna nendes sisalduvate reeglite kogus on minimaalne ning puuduvad üksikasjalikud juhised. Samas, mõnedes IFRSides on kehtestatud liiga üldised printsiibid, mis nõuavad professionaalse otsustuse olulist kasutamist, kuna ei ole toetatud piisavate juhendite ja näidetega. Selliseid IFRSe ei saa iseloomustada printsiipidepõhisteks vastavalt jaotises 1.3 toodud kirjeldusele.

Jaotises 1.6 oli mainitud, et printsiipidepõhiste standardite kasutamisel võib kannatada finantsinformatsiooni võrreldavus. Kuna mõni US GAAP on printsiipidepõhine ning IFRSid on suuremas osas printsiipidepõhised, teeb autor mõnede sarnaseid teemaid käsitletavate US GAAPide ja IFRSide võrreldavat analüüsi, et välja selgitada, kas US GAAPides ja IFRSides sisalduvad printsiibid võivad tuua ühesugust rakendamist ja tõlgendamist või mitte. Nimetatud analüüs on tehtud järgmises jaotises.

2.3. Printsiipidepõhiste USA standardite ja rahvusvaheliste arvestusstandardite võrdlus

US GAAPides ja IFRSides sisalduvate printsiipide võrreldava analüüsi tegemiseks on autor välja valinud IFRSist ja US GAAPist koosnevaid järgmiseid paare: IAS 2 ja ASC 330, IAS 38 ja ASC 350, IAS 16 ja ASC 360, IAS 37 ja ASC 410 ning IFRS 3 ja ASC 805 vahel. Valik on tehtud järgmistest asjaoludest lähtudes: 1) nii US GAAP kui ka IFRS käsitlevad ühe rakendusala kajastamise ja mõõtmise põhimõtteid (näiteks varud, materiaalne põhivara jne) ning 2) nii US GAAP kui ka IFRS sisaldavad printsiipidepõhise lähenemise tunnuseid (vt jaotis 1.3).

IAS 2 ja ASC 330 käsitlevad varude kajastamist. Mõlemad sisaldavad sarnast printsiipi, et esmaselt võetakse varud arvele soetusmaksumuses ning edaspidi, kui on toimunud varude väärtuse langus, hinnatakse ümber lähtudes turupõhisest väärtusest. Erinevus seisneb selles, et isegi kui seda printsiipi tõlgendatakse sarnaselt nii US GAAP kui ka IAS kasutajad, finantsinformatsioon ei pruugi olla võrreldav, kuna IAS lubab kasutada FIFO või kaalutud keskmise meetodit varude väärtuse arvutamisel ning US GAAP lisaks nendele lubab kasutada ka LIFO meetodit. Lisaks, IAS kehtestab, et valitud meetod peab olema kasutatud järjepidevalt kõikide samalaadsete varude puhul, US GAAPis pole sellist piirangut. Lisaks, IFRS nõuab, et varud oleksid mõõdetud kas soetusmaksumuses (*cost value*) või netorealiseerimisväärtuses (*net realizable value*), olenevalt sellest, kumb on madalam. Samal ajal US GAAP nõuab varude kajastamist kas soetusmaksumuses või turuväärtuses, kus turuväärtus on määratud järgmiselt – „asendusmaksumus juhul, kui turuväärtus ei ole suurem kui netorealiseerimisväärtus ning ei ole väiksem kui netorealiseerimisväärtus vähendatud müügi marginaali võrra”. Seega, varude kuludena kajastamisel on võimalik saada erinevaid väärtusi IFRS ja US GAAP alusel.

IAS 38 ja ASC 350 käsitlevad immateriaalse vara arvestust. Mõlemad standardid nõuavad ostetud immateriaalse põhivara esmast kapitaliseerimist ning välistavad majandusüksusesiseselt loodud immateriaalse põhivara kajastamist (näiteks, klientide nimekirjad, kaubamärgid jne). IAS võimaldab kasutada kas soetusmaksumuse meetodit või ümberhindluse meetodit. ASC lubab kasutada ainult soetusmaksumuse meetodit.

Materiaalse põhivara standardid IAS 16 ja ASC 360 nõuavad materiaalse põhivara esmast kajastamist soetusmaksumuses ning edaspidisel kajastamisel kehtestavad varade amortiseerimist. Mõlemad standardid nõuavad kaetava väärtuse testi tegemist kui esineb mõningaid asjaolusid, mis viitavad vara võimalikule väärtuse langusele. Erinevus seisneb selles, et IAS 16 lubab kahe meetodi kasutamist pärast põhivara esmast arvelevõtmist – soetusmaksumuses, millest on maha arvatud akumulieeritud kulum ja vara väärtuse langusest tulenevad akumulieeritud kahjumid või kui vara õiglast väärtust saab usaldusväärselt mõõta, siis ümberhinnatud väärtuses, mis on võrdne selle õiglase väärtusega ümberhindluse kuupäeval, millest on maha arvatud akumulieeritud kulum ja hilisemad vara väärtuse langusest tulenevad akumulieeritud kahjumid. Majandusüksus peab valima kahe meetodi vahel ning valitud meetodit peab rakendama kogu põhivara klassi jaoks. ASC 360 ei luba ümberhindluse meetodi kasutamist. Ehk kui IAS kasutaja valib ümberhindluse meetodit, siis IFRS ja US GAAP finantsinformatsioon ei ole omavahel võrreldav.

Majandusüksuse mingisuguse tegevuse lõpetamisel (nt naftaseadmete või tuumaelektrijaama käigust maha võtmine) tekkivate kulude eraldis (*decommissioning liabilities*) IAS 37 järgi kajastatakse kui: a) eksisteerib minevikusündmusest tulenev kohustus, b) on tõenäoline majanduslikku kasu sisaldavate ressursside vähenemine ning c) saab usaldusväärselt hinnata kohustuse väärtust. ASC 410 alusel kajastatakse sellist kohustist kui eksisteerib vara kasutamisest eemaldamise kohustus ning on võimalik hinnata kohustise õiglast väärtust (US GAAPis *decommissioning liability* on nimetatud kui *asset retirement obligation*). Majanduslike ressursside väljamineku tõenäosus on mõõtmise teguriks US GAAPi järgi, IFRSis on aga kohustise tunnustamise teguriks. Seega, IFRS järgi sellise kohustise tunnustamine ja kajastamine võib olla edasi lükatud, kui ressursside tulevase vähenemise tõenäosus kasvab aja jooksul. Vastupidi, kui ressursside kahanemise tõenäosus väheneb aja jooksul ning lõppkokkuvõttes tehti kindlaks, et kohustist ei eksisteeri, siis IFRS järgi seda kohustist ei kajastata, kuid seda kajastatakse US GAAPi järgi. Lisaks, nõuab IFRS sellise kohustise hindamist vastavalt parimale hinnangule eksisteeriva kohustuse täitmiseks vajalike

kulutuste kohta bilansipäeva seisuga. US GAAP aga nõuab kajastamist õiglasel väärtusel. Järelikult, võib esineda erinevusi kohustise esmase mõõtmise osas IFRS ja US GAAP järgi.

IFRS 3 ja ASC 805 sisaldavad sarnaseid nõudeid äriühenduste arvestuses. Mõlemad standardid kehtestavad ostumeetodi rakendamist äriühenduste kajastamisel ning omandatud varade, kohustiste ja vähemusosaluse kajastamist õiglasel väärtusel (üksikute eranditega). Teatud juhtudel IFRSis ja US GAAPis on sarnased põhimõtted ja nõuded, kuid on erinevusi mõistete määratlustes, mis võivad põhjustada erinevat arvestust. Näiteks, valitsev mõjuvõim (*control*) on defineeritud erinevalt IFRSis ja US GAAPis.

IFRS järgi valitsev mõjuvõim on võime mõjutada majandusüksuse või äri finants- ja tegevuspoliitikat nii, et saada selle tegevusest kasu. Eeldatakse, et üks ühinev majandusüksus saavutab valitseva mõjuvõimu teise ühineva majandusüksuse üle, kui ta omandab rohkem kui poole teise majandusüksuse hääleõigusest, välja arvatud juhul, kui saab tõestada, et sellise omandusega ei kaasne kontrolli. Isegi kui üks ühinevatest majandusüksustest ei omanda rohkem kui poolt teise ühineva majandusüksuse hääleõigusest, võib ta olla saavutanud kontrolli teise majandusüksuse üle, kui ta äriühenduse tulemusena saab: a) mõjuvõim enam kui poole hääleõiguse üle teiste investoritega sõlmitud kokkuleppe alusel või b) mõjuvõim teise majandusüksuse finants- ja tegevuspoliitika üle põhikirja või lepingu alusel või c) mõjuvõim määrata või tagasi kutsuda enamikku teise majandusüksuse direktoraadi või samaväärse valitsemisorgani liikmetest või d) mõjuvõim saavutada häälteenus teise majandusüksuse direktoraadi või samaväärse valitsemisorgani koosolekul. (IFRS 3 lõik 19)

Investoril on mõjuvõim investeerimisobjekti üle, kui investoril on õigused, mis annavad talle hetkel võimaluse juhtida olulisi tegevust, st tegevusi, mis mõjutavad olulisel määral investeerimisobjekti kasumit. Mõjuvõim tuleneb õigustest. Mõnikord on mõjuvõimu lihtne hinnata, näiteks juhul, kui mõjuvõim investeerimisobjekti üle saadakse otse ja üksnes omakapitaliinstrumentidega (näiteks aktsiad) antavatest hääleõigustest ja seda saab hinnata sellistest osalustest tulenevaid hääleõigusi arvesse võttes. Muudel juhtudel on hindamine keerulisem ja nõuab mitme teguri arvessevõtmist, näiteks kui mõjuvõim tuleneb ühest või mitmest lepingupõhisest kokkuleppest. Investoril, kellel on hetkel võimalus juhtida olulisi tegevusi, on mõjuvõim isegi siis, kui ta ei ole oma juhtimisõigusi veel kasutanud. Kui kahel või enamal investoril on õigused, mis annavad neile ühepoolse võimaluse juhtida erinevaid olulisi tegevusi, siis on investeerimisobjekti üle mõjuvõim investoril, kellel on hetkel võimalus juhtida investeerimisobjekti kasumit kõige rohkem mõjutavaid tegevusi. Investoril

saab olla mõjuvõim investeerimisobjekti üle ka juhul, kui muudel (majandus)üksustel on õigused, mis annavad neile hetkel võimaluse osaleda oluliste tegevuste juhtimisel, näiteks kui teisel (majandus)üksusel on märkimisväärne mõju. (IFRS 10 lõigud 10-13)

US GAAP aga sätestab, et valitsev mõjuvõim on saavutatud, kui üks majandusüksus omandab rohkem kui 50% teise majandusüksuse hääleõigusest. Lisaks on mainitud, et valitsev mõjuvõim samuti eksisteerib ka vähema osaluse korral kui on olemas näiteks, leping teiste aktsionäridega, kohtumäärus jne (ASC 805-10-20).

Lisaks, erineb ka omandatud tingimuslike kohustiste kajastamine. Nimelt, mõlemad IFRS ja US GAAP nõuavad omandatud tingimuslike kohustiste kajastamist õiglates väärtuses, mis kehtis omandamiskuupäeval, kui õiglast väärtust on võimalik määrata. Samas, kui õiglast väärtust ei ole võimalik määrata, US GAAP nõuab tingimuslike kohustise kajastamist teise standardi ASC 450 (*Contingencies*) alusel. IFRS järgi, kui õiglast väärtust on võimatu määrata, omandatud tingimuslikku kohustist ei kajastata. Lisaks, US GAAP samuti nõuab omandatud tingimuslikke varade kajastamist õiglates väärtuses, samal ajal kui IFRS ei luba tingimuslikke varade kajastamist.

Kokkuvõttes, isegi kui IFRSides ja US GAAPides sisalduvad printsiibid on sarnased, standardite kasutamisel saadud finantsinformatsioon ei pruugi olla omavahel võrreldav.

3 ARUANDLUSE STANDARDITE KASUTAJA ISIKUPÄRA JA EETILINE ARENG

Jaotises 1.6 on mainitud, et nii reeglite kui ka printsiipide järgimine sõltub standardite kasutaja isikupärast ja eetilisest arengust. Ausus, läbipaistvus, õiglus ja vastutustundlikkus äritegevuses loob aluse inimväärikale käitumisele äris. Tegutsemine vastavalt üldistele rahvusvahelistele normidele ja standarditele, üldtunnustatud eetika põhimõtetele loob eeldused kestvaks ja kasvavalt edukaks tegevuseks ka tulevikus. Selleks, et välja selgitada standardite kasutaja käitumise eripärase, käsitletakse põhjalikumalt inimese isikupära tüüpe lähtudes Jungi teooriast jaotises 3.1 ning inimese eetilist arengut Kohlbergi teooria abil jaotises 3.2.

3.1. Inimese isikupära tüübid

Iga inimene on oma psüühilise laadi poolest unikaalne ja ainulaadne. Teisest küljest, igal isikul on oma püsiv psühholoogiline vundament, mis nii üllatav kui see ka ei oleks, on niivõrd "paksumüüriline", et reeglina inimese käitumine tervikuna, pärast teatud põhimõtete omandamist ja mõningat praktikat, on siiski prognoositav.

Selle vundamendi ideeline käsitus on alguse saanud šveitsi psühhiaatril, psühhoterapeudilt ja psühholoogilt Carl Gustav Jungilt (1875-1961). Ta on sõnastanud mõtte, mille kohaselt inimese käitumine pole juhuslik, vaid on ettearvav, ning seega allub klassifitseerimisele. Jung väitis, et ilmne erinevus inimkäitumises on määratud erinevate eelistustega, mis ilmnevad väga varakult, kujundades meie erilise individuaalsuse aluse. Need eelistused määravad Jungi arvates meie sümpaatia ja antipaatia inimeste, ülesannete ja sündmuste suhtes kogu meie elu vältel. (Jung 1921)

Jung esitas ettekujutuse kahest universaalsest tüübist – ekstravertsest ja introvertsest, mis võimaldab eristada kaht suurt inimrühma. Jung väitis, et ekstravertse inimese saatuse määravad peamiselt tema huvide objektid, introvertse inimese saatuse määrab tema seesmine elu, tema subjekt. Lisaks universaalsele jaotusele (ekstravertideks ja introvertieks), eristas

Jung inimesi erinevate põhiliste psüühiliste funktsioonide alusel. Ta pidas põhilisteks psüühilisteks funktsioonideks mõtlemist (*thinking*) ja tundmust (*feeling*), aistmist (*sensing*) ja intuitsiooni (*intuition*), eeldades, et kui harjumuspäraselt valitseb üks neist funktsioonidest, siis ilmneb vastav tüüp. Seepärast eristas ta mõtlejat, tundeinimest, meelelist isikut ja intuiitvset isikut, kus igaüks neist võis lisaks olla introvertne või ekstravertne. Seega eristas Jung oma vaatluste põhjal kaheksat isiksuse tüüpi. (Jung 1921)

1980ndatel aastatel täiendasid USA praktilise psühholoogia esindajad Isabel Myers ja Catharina Briggs Jungi kolmedimensioonilist isiksuse tüpoloogiat. Nemad on lisanud veel neljanda dimensiooni ehk eelistuste skaala, kus kõik Jungi klassifitseeritud isikud jaotati veel otsustajateks (*judgement*) ja kohanejateks (*perception*). (Briggs-Myers 1980) Inimese põhiliste psüühiliste funktsioonide ja isiksuse tüüpide kirjeldus on esitatud Lisas 4.

Myers ja Briggs, soovides aidata inimesi nende vaheliste erinevuste teadvustamisel, töötasid välja paindliku, mugava psühholoogilise terminoloogia. Iga inimene vastavalt oma individuaalsusele paikneb nendel skaaladel vastavatel kohtadel, mis määrab tema kuuluvuse ühte kuueteistkümnest isiksuse tüübist. Seega loodi näitaja, mis kannab *Myers-Briggs Type Indicator* nimetust (edaspidi MBTI). MBTI kasutatakse kohaldamaks Jungi isiksuse teooriat.

MBTI näitaja määrab isiku eelistusi nelja paari vastandite abil: 1) energiaallikas: ekstroversion või introvertsus; 2) informatsiooni tajumine: intuiitvne või sensoorne (meeleline); 3) otsustusprotsess: mõistus (mõtlemine) või tunded (tundmus); 4) elukorraldus: keskendumine protsessile (otsustus) või orienteeritus tulemustele (kohanemine) (vt Lisa 4). MBTI abil saab moodustada inimese kuusteist psühholoogilist tüüpi koos kutsealase eelsoodumusega (vt Tabel 1 ja Tabel 2).

Esimene eelistus näitab, kust saab inimene energiat – kas iseenda seest (Tabelites 1 ja 2 on introvert) või välistest allikatest (Tabelites 1 ja 2 on ekstrovert). Teine eelistus määrab, kuidas inimene omandab ja tajub informatsiooni – kas ta usaldab fakte ja kogemust (meeleline, sensoorne, Tabelis 1 on aistmine) või tugineb oma intuitsioonile (Tabelis 2 on intuitsioon). Kolmas eelistus näitab, kuidas inimene teeb otsuseid. Otsuste tegemine lähtudes loogikast ja subjektiivsetest hinnangutest viitab mõistusele (Tabelites 1 ja 2 on mõtlemine). Otsustamine lähtudes isiklikust väärtushinnangute süsteemist näitab, et inimene on tundeline (Tabelites 1 ja 2 on tundmus). Neljas eelistus määrab, kuidas käitub inimene pidevas koosmõjus teda ümbritseva keskkonnaga. Otsustaja on eesmärgikindel, tunneb ennast mugavalt kui plaanid on paika pandud, otsib kõiki võimalikke lahendusi, et teha otsust

(Tabelites 1 ja 2 on otsustus). Kohaneja on paindlik, mitmekesine, eelistab süsteemitu olukorda ning püüab maailma organiseerimise asemel seda hoopis avastada (Tabelites 1 ja 2 on kohanemine). (Briggs-Myers 1980)

Tabel 1. Inimese psühholoogilised tüübid MBTI näitaja alusel, kus teiseks eelistuseks on informatsiooni meeleline tajumine

		Aistmine (S)	
		Mõtlemine (T)	Tundmus (F)
Introvert (I)	Otsustus (J)	ISTJ Sõltumatu, asjalik, arukas, otsusekindel, loogiline. Kutsealad: juhtimine, haldamine.	ISFJ Asjalik, koostöösoovlik, tundlik. Kutsealad: haridus, tervishoid, religioon.
	Kohanemine (P)	ISTP Loogiline probleemilahendaja, sõltumatu, faktidel põhinev, pragmaatiline. Kutsealad: oskustöeline, muud tehnikavaldkonnad.	ISFP Usaldav, heatahtlik, tundlik, tähelepanelik, asjalik. Kutsealad: tervishoid, äri.
Ekstravert (E)	Otsustus (J)	ESTJ Loogiline, otsusekindel, objektiivselt kriitiline, järjekindel, asjalik. Kutsealad: juhtimine, haldamine.	ESFJ Faktidel põhinev, koostöösoovlik, asjalik, otsusekindel, esinduslik. Kutsealad: haridus, tervishoid, religioon.
	Kohanemine (P)	ESTP Tähelepanelik, aktiivne, enesekindel, ratsionaalne probleemilahendaja. Kutsealad: turundus, äri, oskustöeline.	ESFP Tähelepanelik, konkreetne, aktiivne, osavõtlik, idealistlik, õrn. Kutsealad: tervishoid, õpetamine.

Allikas: Autori koostatud Briggs-Myers raamatu alusel (Briggs-Myers 1980)

Isikupära tüüpide uuringud finantsarvestuse kontekstis on tuvastanud, et finantsinimesed (nt raamatupidajad, audiitorid jne) jagunevad kahte isiksuse tüüpi, mis on ISTJ ja ESTJ (Wheeler 2001, Bealing *et al* 2006, Brightman 2002). Need võivad olla kas introvertsed või ekstrovertsed, kuid järgmiste eelistustega: aistmine (S) ehk informatsiooni tajumine järjestikuliselt ning järk-järgult analüüsimine; mõtlemine (T) ehk saadud informatsiooni käsitletakse loogiliselt ja objektiivselt; otsustusvõime, mis avaldub korra armastuses, otstarbekuses ja planeerimises.

Tabel 2. Inimese psühholoogilised tüübid MBTI näitaja alusel, kus teiseks eelistuseks on informatsiooni intuiitiivne tajumine

		Intuitsioon (N)	
		Mõtlemine (T)	Tundmus (F)
Introvert (I)	Otsustus (J)	INTJ Läbinägelik, ratsionaalne, sõltumatu. Kutsealad: muud tehnikavaldkonnad.	INFJ Läbinägelik, idealistlik, pühendunud, kaastundlik. Kutsealad: religioon, nõustamine, õpetamine.
	Kohanemine (P)	INTP Loogiline, uudishimulik, sõltumatu, läbinägelik, mõtisklev. Kutsealad: teadus ja tehnikavaldkonnad.	INFP Tundlik, hooliv, idealistlik, loominguline, ettenägelik, uudishimulik. Kutsealad: nõustamine, kirjatöö, humanitaarteadus.
Ekstravert (E)	Otsustus (J)	ENTJ Analüütiline, enesekindel, kontseptuaalne mõtleja, innovatiivne planeerija. Kutsealad: juhtimine ja juhatamine.	ENFJ Kaastundlik, lojaalne, kujutusvõimeline, abistav. Kutsealad: humanitaarteadus, religioon, õpetamine.
	Kohanemine (P)	ENTP Loominguline, kujutusvõimeline, analüütiline, ratsionaalne, uudishimulik, teoreetiline. Kutsealad: teadus, juhtimine, tehnoloogia.	ENFP Uudishimulik, loominguline, energiline, sõbralik, koostöösoovlik, südamlilik. Kutsealad: nõustamine, religioon, õpetamine.

Allikas: Autori koostatud Briggs-Myers raamatu alusel (Briggs-Myers 1980)

Tabelis 1 toodud ESTJ ja ISTJ tüüpi inimene eelistab ennekõike praktilisi ülesandeid ja probleeme, mida saab loogiliselt, objektiivselt käsitleda, analüüsida ning otsida vastust küsimusele "miks?". Tulemuste ja saavutuste hindamiseks vajab ta selgeid kriteeriume ning tagasisidet. Lisaks, ta peab lugu faktidest, traditsioonidest, harjumuspärasest, kuid ei usalda ebamääraseid ideid. Samuti vajab ta korda ja selgust. Selline inimene on suhteliselt konservatiivne, kõigele uuele vähem vastuvõtlik. Eelnevalt mainitud uuringute tulemusi ja kirjeldatud isiksuse tüübi omadusi arvesse võttes võib väita, et finantsala inimene eelistab reeglitepõhist lähenemist.

3.2.Eetika ja moraalse arengu tasemed

Raamatupidamise kutse-eetika käsitleb, kuidas kohaldatakse moraalseid väärtusi ja hinnanguid raamatupidamises. Terminid eetika ja moraal ei ole samaväärsed. Eetika on filosoofia osa, mille käsitlusaine on moraal. Moraal on väärtuste, põhimõtete, tavade ja normide süsteem, mis reguleerib inimeste käitumist mingi sotsiaalse terviku piires ja määrab nende suhtumise teistesse inimrühmadesse. (Eesti... 2012)

Mõistet eetika on uuritud juba pikka aega, kuid siiani pole leitud sellele ühest definitsiooni. De George (1990: 14) on kirjutanud, et üheks võimaluseks on käsitleda eetikat kui teadust moraalist. Moraal ehk kõlblus on väärtuste, põhimõtete, tavade ja normide süsteem, mis reguleerib inimeste käitumist. Moraal hõlmab nii tegelikke kõlblussuhteid kui ka kõlblusteadvuse. Erinevalt õigusnormist ei ole moraalnorm seaduses fikseeritud ja tema täitmist ei tagata riikliku sunniga, vaid inimese sisemise vajadusega, mida kontrollib avalik arvamus. Moraal kehtestab, milline käitumine on õige ja milline vale (Morals... 2015). Eetika on üldises mõttes õpetus moraalsest elust ja puudutab palju sügavamõttelisi, kuid iseseisvaid otsuseid, mida ettevõtete juhid ja töötajad teevad oma igapäevases töös. Eetika hõlmab põhimõtete, väärtuste ja normide uurimist, saadavate valikute kaalutlust õige otsuse tegemiseks, iseloomu tugevust, et käituda vastavalt otsusele. Seega, eetika nõuab moraalsete teadmiste omandamist ja oskust kasutada neid teadmisi nõuetekohaselt igapäeva elu probleemide lahendamisel.

Lawrence Kohlberg esitas 1960ndate aastate lõpus oma teooria isiksuse moraalse arengu tasemete kohta. Moraalse arengu tasandeid võib liigitada kolmeks üldastmeks: prekonventsionaalne, konventsionaalne ja postkonventsionaalne, mis omakorda jagunevad igaüks kaheks astmeks (Kohlberg, 1969). Iga astme puhul on kirjeldatud inimese motivatsioonid, mis on otsuste tegemise aluseks.

Esimesel ehk prekonventsionaalse arengu tasandil on inimesel väga piiratud arusaamine sotsiaalse käitumise ja moraali reeglitest. Ta järgib neid vaid omakasu ajendil. Kõige alamal astmel olev isik peab õigeks tegusid, mis ei põhjusta karistust. Keskendutakse sellele, milliseid otsuseid tagajärgi indiviidile võib tuua tema konkreetne tegu. Teo moraalsuse üle otsustatakse selle põhjal, kas tegu oli väärt tasustamist (järelkult oli tegu õige) või karistamist (järelkult oli tehtu vale). Mida suurem on karistus, seda halvemana antud tegu nähtakse. Kõrgemal astmel (instrumentaalne relativism, avar egoism) leiab isik, et õiged on teod, millest ta saab kasu praegu ja tulevikus. Õige käitumine on see, mis kõige paremini

teenib iseenda huve. See ei tähenda, et teisi ei aidata, kuid abi on seotud ootusega vastutasule – „käsi peseb kätt” ja mitte kohusetunde või vastutustundega teiste heaolu pärast.

Teisel ehk konventsionaalsel arengu tasandil inimene tajub, kuidas moraalireeglid seovad inimrühmi, ülimuslikuks tõuseb rühmamoraal. Alamal astmel inimene on lojaalne perekonnas valitsevaile moraalseile veendumustele, toimub kohanemine teistega ja konformism - “Kuidas ma saaksin hoida head mainet teiste silmis?” Ollakse vastuvõtlikud teiste kiitusele ja laituksle ning püütakse elada vastavalt teiste ootustele. Tegude moraalsust hinnatakse enam selles perspektiivis, kuidas nende tagajärjed võivad mõjutada minu suhteid teistega, sisse tulevad sellised mõisted nagu “austus”, “tänuikkus”, püüd vältida selle tegemist, mida endale ei soovita ja vastupidi. Kaasneb suurem rõhuasetus tegude motiividele (“Tegelikult soovis ta sellega ainult head”). Konventsionaalse arengu kõrgemal astmel taotletakse suurema rühma, näiteks rahvuse, heaolu. Iseloomulik on autoriteetidest ja sotsiaalsest korrast lähtumine. Sotsiaalse korra huvides on oluline käituda seaduskuulekalt ja austada kehtestatud reegleid ja norme. Enam pole esikohal teiste heakskiit, vaid ühiskonna heaolu tervikuna. On olemas “hea” ja “halb”, “õige” ja “vale”. Kui keegi on rikkunud seadust, on ta käitunud moraalselt valesti. Seadusrikkujad on halvad, seaduskuulekad on head inimesed. Muuhulgas on taoline “must-valge” maailmanägemus omane ka fundamentalistlikele usuliikumistele ja ideoloogiatele.

Viimasel ehk postkonventsionaalsel tasandil kasutab isik oma tavapärasel kaalutlustel universaalseid eetilisi standardeid. Alamal astmel leiab ta, et õiged on teod, mis on õiglasel, kus austatakse inimesi ning mis toovad kasu kogu ühiskonnale. Lähtutakse sotsiaalsest lepingust - “Kõik on kokkuleppeline”. Inimesed on erinevad ja neil on üksteisest erinevad arvamused ja väärtused. Selleks, et me suudaksime koos elada ühiskonnana, on seadused ja normid midagi sotsiaalse lepingu taolist, mida oleme kohustunud ühiskonna püsümise nimel järgima. Seega pole need seadused ja normid midagi “jumalikku”, “muutumatu” või “absoluutset”, vaid sõltuvad ajast ja kohast. Kui mõni norm või seadus takistab ühiskonna arengut, tuleb seda muuta. Elu ühiskonnas on kompromisside kunst. Riigivormidest sobib antud astet iseloomustama kõige paremini demokraatia, kus enamus otsutab, mis on ühiskonna jaoks kõige parem. Selles astmes lähtutakse pigem ühiskonna hüvangust ja mitte egotsentristlikult, vaid enda heaolust.

Postkonventsionaalse tasandi kõrgemal astmel orienteerutakse universaalsete moraaliprintsiipide järgi. Kohlberg lähtub oma teoorias intellektuaalse intelligentuse

seisukohalt (kuivõrd inimene oskab arutleda). Juhindutakse universaalse eetika printsiipidest – „Ma käitun nii, sest nii on õige”. Seadused on kehtivad vaid siis, kui nad on õiglased ning püüd olla õiglane tähendab vajadusel ebaõiglaste seaduste rikkumist. Käitumine on empaatiline – oma käitumist püütakse hinnata seeläbi, et asetatakse end teise inimese positsiooni. Moraalne tegu ei ole vahendiks, et saavutada omakasu, võita teiste heakskiitu, hoida ülal ühiskonna stabiilsust või tagada teiste heaolu, vaid moraalne tegu on väärtus ja eesmärk iseendas. Elu eesmärk ongi elada moraalselt. Selles mõttes on ka seadused ja normid ebaolulised, sest mitte need ei ajenda inimest moraalselt käituma, vaid ta lähtub eetilistest printsiipidest, mis on talle sisemiselt omased. Seda arengutaset ei suuda alati isegi täiskasvanu saavutada.

Kokkuvõttes, mida madalama moraalse arengu tasemega on inimene, seda tõenäolisem, et ta järgib pigem reegleid kui printsiipe. Mida kõrgema moraalse arengu tasemega inimene on, seda suurem on võimalus, et ta jätab reegleid tähelepanuta ning järgib oma sisemisi põhimõtteid ühiskonna heaolu nimel. Arvestusstandardite ja moraalse arengu seost on uuritud põhjalikumalt järgmises jaotises.

3.3. Arvestusstandardid ja moraalne areng

Nagu oli juba mainitud peatükis 1 nii reeglite- kui ka printsiipidepõhised arvestusstandardid eeldavad professionaalse otsustuse kasutamist. Reeglitepõhiste standardite puhul on seda vaja vähesel määral, kuid ikkagi on see vajalik selleks, et valida sobiv käsitlus tohutu erandite ja sageli vastuoluliste juhendite seast. Printsiipidepõhiste standardite puhul professionaalse otsustuse tähelepanu on suunatud standardi eesmärgile, ehk on vaja valida asjakohane arvestusmeetod, mis kõige paremini täidaks standardi eesmärki ning seeläbi kõige paremini tabaks tehingu või sündmuse aluseks olevat majanduslikku sisu. Printsiipidepõhinevate standardite süsteem eeldab professionaalse otsustuse kasutamist kogu arvestusprotsessi vältel (Carmona *et al* 2008: 458).

James Rest (1986) on töötanud välja küsimuste määratlemise testi (*The Defining Issues Test*, edaspidi DIT), et rakendada Kohlbergi teooriat. DIT oli kasutatud Dunn *et al* (2003) poolt, et hinnata moraalsust suhtumist. Kõige tähtsam meede otsuse tegemiseks DIT põhjal on moraalsuse skoor (*P-score*), mis hindab postkonventsionaalsel tasandil tehtud otsuseid. P-skoor võib olla 0 ja 95 vahel ning mida suurem see on, seda kõrgema moraalse

arenguga on inimene. Dunn *et al* rõhutavad, et testi küsimuste eesmärk on määrata, kuidas vastajad lahendavad eetiliseid dilemmasid ning selle alusel määrata vastaja moraalse arengu taset. Uuringud on näidanud, et kutselised raamatupidajad ja audiitorid ei oma samasugust moraalset mõtlemisvõimet nagu teised spetsialistid (Rest 1994, Ponemon 1992, Eynon *et al* 1997, Dunn *et al* 2003). Raamatupidaja ja audiitori töös võivad esineda potentsiaalsed huvide konfliktid (ametikohustuste ja erahuvide vastuolu). Kuigi Dunn *et al* sätestavad, et P-skoor näitab ainult kalduvust järgida reegleid, Thorne (2000) ja Massey (2002) järeldavad aga, et on olemas seos eetilise arengu ning raamatupidaja/audiitori otsustuse vahel. Kanada audiitorite P-skoori uuring on näidanud, et Big 6 audiitorite keskmine P-skoor on 40 (Ponemon, Gabhart 1993), samas USA audiitorite keskmine P-skoor on 41,3 (Shaub 1994) ning Suurbritannia audiitorite P-skoor on 35 (Dunn *et al* 2003). Davidson (1991) ja Abdolmohammadi *et al* (2003) väidavad, et moraalse mõtlemisvõime madalate tulemuste põhjuseks on selliste töötajate väljavalimine värbamise tulemusena, kellel on S ja T tüüpi omadused (vt Lisa 4).

Printsiipidepõhised standardid on orienteeritud õigele ja õiglasele esitusele (*true and fair view*) ehk standardite kasutajad peavad juhinduma üldistest eelistest käitumisreeglitest. Terminit „õiglane” saab tõlgendada järgmiselt – erapooletu, ideaalis kõiki võrdselt kohtlev, kõiki asjaolusid arvestav, arenenud õiglustundega, üldisele õiglustundele vastav (Eesti keele seletav... 2015). Õige ja õiglane esitus eeldab, et: a) raamatupidamise aastaaruande koostamisel on lähtutud IFRSides kirjeldatud alusprintsiipidest; b) raamatupidamise aastaaruandes kajastatud varad, kohustused, omakapital, tulud, kulud ja kasum vastavad IFRSides kirjeldatud mõistetele. Sellist käitumist võib oodata ainult kõrgema moraalse arenguga inimestelt ehk nendelt, kes kasutavad oma normaalsetel kaalutlustel universaalseid eetilisi standardeid. Vastavalt Kohlbergi teooriale, selline inimene peaks olema moraalse arengu kõige kõrgemal ehk postkonventsionaalsel tasandil.

Reeglitepõhised standardid on orienteeritud õiglasele esitusele (*fair view*), kuid professionaalse otsustuse kasutamise vajadus on minimeeritud. Õiglane esitus US GAAP järgi eeldab, et finantsaruanded on koostatud vastavuses US GAAPiga (ehk kui reeglid on järgitud, siis esitus on õiglane). Enron ja teised finantsskandaalid Ameerikas näitasid, et reeglitepõhised standardid võimaldavad luua finantsaruanded vastavalt standardites sisalduvatele reeglitele, kuid samal ajal käituda ebaeetiliselt ehk omakasu saamiseks. Skandaalitega seotud finantsspetsialistid ei pidanud kinni eetikakoodeksis fikseeritud käitumisnormidest ning on teinud otsusi enda, mitte investorite kasuks. Sellist käitumist võib

seostada Kohlbergi esimese ehk prekonventsionaalse arengu taseme kõrgema astmega, kui isik leiab, et õiged on teod, millest ta saab kasu praegu ja tulevikus ning õige käitumine on see, mis kõige paremini teenib tema huve.

Kokkuvõttes, isiksuse tüüpide ja eetilise arengu uuringud näitavad, et raamatupidajad ja audiitorid on võimelised järgima pigem reegleid kui printsiipe, ning printsiipidepõhiste standardite õige ja õiglane rakendamine vajab kasutaja kõrget eetilist arengut.

KOKKUVÕTE

2000ndate aastate alguses toimunud Enron'i, WorldCom'i ja teiste suurte ettevõtete pankrotistumine Ameerika Ühendriikides on seadnud kahtluse alla finantsarvestuse süsteemi usaldusvääruse ning on andnud tõuke diskussioonile finantsaruandluse standardite üle. Finantsarvestuses kasutatavate finantsaruandluse standardite kahte juhtivat kogumit – rahvusvahelised finantsaruandluse standardid (IFRS) ja Ameerika Ühendriikide standardid (US GAAP) nimetatakse vastavalt printsiipidepõhisteks ja reeglitepõhisteks standarditeks.

Käesolevas töös on selgitatud välja printsiipidepõhiste ja reeglitepõhiste standardite olemust ning teostatud IFRS-ide ja US GAAP-ide analüüsi. Analüüsi käigus on selgitatud välja standardite põhitunnuseid, erisusi, eeliseid ja puudusi ning leitud põhjusi, mis teeb neid reeglite- ja printsiipidepõhisteks. Lisaks on analüüsitud seoseid printsiipidel ja reeglitel põhinevate standardite ning inimese isikupära ja eetilise käitumise vahel kasutades Kohlbergi eetilise arengu teooriat.

Printsiipidepõhised standardid sisaldavad üldiseid põhimõtteid, mis määravad eesmärged asjakohase spetsiifilisuse tasandil. Standardite üldisest iseloomust tuleneb ka see, et nad ei näe ette spetsiifilisi lahendusi iga võimaliku majandustehingu kajastamiseks. Standardites sisalduvad juhendmaterjalid määravad sarnaste tehingute või sündmuste olemuse ning annavad piisavaid juhendeid selliste tehingute või sündmuste kajastamiseks. Sellistes standardites on minimeeritud erandite hulk ning on välditud selgelt määratletud reeglid. Printsiipidepõhiste standardite kasutamisel on vaja keskenduda standardites sisalduvatele põhimõtetele, mis viitavad fundamentaalsetele arusaamadele tehingute ja majanduslike sündmuste kajastamisest. Standardid on vastastikku seotud eesmärkide ja põhimõtete selge süsteem, mis määratleb ühtsed lähtekohad ning kirjeldab arvestuse sisu, eesmärged ja piire. Selline lähenemine väldib nii erandite kui ka sisemiste vastuolude tekkimise standardites ning vajaduse üksikasjalike juhiste järele. Lõpuks, sellised standardid sõnastavad selgelt tehingute olemuse, mille suhtes standardeid kohaldatakse, ja sisaldavad piisavaid üksikasjalikke juhiseid, et kasutajatel oleks võimalus valida asjakohane viis tehingu või sündmuse jaoks.

Lisaks, printsiipidepõhised standardid eeldavad professionaalse otsustuse ja asjatundlikkuse rakendamist standardi kasutaja poolt.

Reeglitepõhised standardid on vastand printsiipidepõhiste standarditele. Reeglitepõhised standardid sisaldavad mitmeid selgelt määratletud reegleid, palju erandeid ning sisemisi vastuolusid, mille tulemusena kajastatakse finantsaruandluses tehingud sarnase majandusliku sisuga erinevalt. Reeglitepõhiste standardite põhimõte on täpselt määratleda sobiv tehingu kajastamine peaaegu iga kujuteldava stsenaariumi jaoks nii, et asjakohane vastus igas olukorras on kohe arusaadav ja professionaalse otsustuse kasutamise ulatus on minimaalne. Reeglitepõhised standardid sisaldavad selgelt määratletud reegleid, mis annavad võimaluse standardi eesmärkidest kõrvale hiilida. Reeglitepõhiste standardite kasutajad võivad koostada, näiteks rendilepingud reeglite järgi, kuid tehingu tegelik majanduslik sisu võib olla hoopis muu. Sellisel juhul ei kajasta koostatud finantsaruanded tehingute ja sündmuste majanduslikku sisu.

Nii printsiipide- kui ka reeglitepõhistel standarditel on eelisi ja puudusi. Printsiipidepõhised standardid on paindlikumad kiiresti arenevas majanduskeskkonnas, kuna nad sisaldavad piisavalt juhiseid, mida on võimalik rakendada eriolukordades. Üldised põhimõtted väldivad täpsete ettekirjutuste tekkimist, mis omakorda võimaldaks manipuleerida reeglites sisalduvate lünkadega. Printsiipidepõhised standardid tagavad asjakohasema informatsiooni kui reeglid, sest juhtkond teab paremini ettevõtte tegelikku majanduslikku olukorda ning professionaalse otsustuse kasutamisel valib kõige sobilikuma arvestusmeetodi. Printsiipidepõhiste standardite pandlikkuse puudujäägiks on aga see, et juhtkond ei pruugi alati valida kõige asjakohasemat arvestusmeetodit. Lisaks, täpsete juhiste puudus võib tekitada järjepidevusetust standardi rakendamisel eri ettevõtetes. Samuti võib kannatada finantsinformatsiooni võrreldavus, kuna standardite kasutajad võivad printsiipidel baseeruvaid standardeid erinevalt rakendada. Reeglitepõhiste standardite üks eelistest on see, et nad viivad kergemini standardite ühtse ja etteaimatava rakendamiseni ning seega tekitavad järjepidevust ja võrreldavust. Kuigi spetsiifiliste reeglite rakendamine võib nõuda identset kajastamist eri majanduslike olukordade puhul, võib tekitada pseudo-võrreldavust ehk sarnased tehingud ettevõtete lõikes on kajastatud ühesuguselt, kuid tehingu majanduslik sisu võib olla erinev. Lisaks, reeglitel põhinevad standardid ei ole piisavalt paindlikud kiiresti arenevas finantsmaailmas.

IFRSide ja US GAAPide tekstide analüüsimiseks oli valitud kokku 22 standardit (11 IFRSi ja 11 US GAAPi). Autor on valinud välja sellised standardid, mis käsitlevad esiteks, finantsaruandluse konkreetset tehingut või sündmust (näiteks varud, põhivara, rent jne) ja teiseks, sisaldavad ka mõõtmise ja kajastamise probleeme. Teostatud analüüsi põhjal saab väita, et IFRSid ja US GAAPid sisaldavad nii reegleid kui ka printsiipe ning nõuavad ka professionaalse otsustuse kasutamist. Kuigi mõned uuritud US GAAPid sisaldasid selliseid reeglitepõhiste standardite komponente nagu selgelt määratud reeglid, aluspõhimõtete erandid ning üksikasjalikud juhised ja näited ning otsustuse minimiseeritud kasutamine, julgeb autor väita, et US GAAPide klassifitseerimine reeglitepõhisteks standarditeks ei ole õigustatud. Mõningaid IFRSe võib nimetada printsiipidepõhisteks, kuna nendes sisalduvate reeglite kogus on minimaalne ning puuduvad üksikasjalikud juhised. Samas, mõnedes IFRSides on kehtestatud liiga üldised printsiibid, mis nõuavad professionaalse otsustuse olulist kasutamist, kuna ei ole toetatud piisavate juhendite ja näidetega. Sellised IFRSid ei saa iseloomustada printsiipidepõhisteks vastavalt selles töös toodud kirjeldusele. Lisaks, printsiipidepõhiste US GAAPide ja IFRSide võrdlemise tulemusena on selgunud, et isegi kui IFRSides ja US GAAPides sisalduvad printsiibid on sarnased, standardite kasutamisel saadud finantsinformatsioon ei pruugi olla omavahel võrreldav.

Isikupära tüüpide uuringud finantsarvestuse kontekstis on tuvastanud, et finantsinimesed (nt raamatupidajad, audiitorid jne) on suuremas osas selliste isiksuse tüübi omadustega, et eelistavad reeglitepõhist lähenemist. Printsiipidel ja reeglitel põhinevate standardite ning eetilise käitumise vahelise seose analüüsimisel on tulnud järeldusele, et printsiipidepõhiste standardite korrektne tõlgendamine ja kasutamine eeldab kõrget eetilist arengut.

US GAAPide ja IFRSide klassifitseerimine vastavalt reeglitepõhisteks ja printsiipidepõhisteks standarditeks ei ole põhjendatud, kuna IFRSid ning US GAAPid sisaldavad nii reegleid kui ka printsiipe.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- Abdolmohammadi, M.J., Read, W.J., Scarborough, D.P. (2003). Does selection-socialization help to explain accountants' weak ethical reasoning? - *Journal of Business Ethics*, Vol. 42, pp. 71-81.
- Agoglia, C. P., Doupnik, T.S., Tsakumis, G.T. (2011). Principles-Based versus Rules-Based Accounting Standards: The Influence of Standard Precision and Audit Committee Strength on Financial Reporting Decisions. - *The Accounting Review*, Vol.86, No.3, pp. 747-767.
- Alexander, D., Jermakowicz, E. (2006). A True and Fair View of the Principles/Rules Debate. – *ABACUS*, Vol.42, No.2, lk 132-164.
- Bealing, W. E., Baker, R. L., Russo C. J. (2006). - Personality: What It Takes To Be An Accountant. – *The Accounting Educators` Journal*, Vol. 16, pp. 119-128.
- Beechy, T.H. (2005). Accounting Standards: Rules, Principles, or Wild Guesses? – *The Canadian Academic Accounting Association*, Vol.4, No.2, pp.195-212.
- Benston, G. J., Bromwich, M., Wagenhofer, A. (2006). Principles- Versus Rules-Based Accounting Standards: The FASB`s Standard Setting Strategy. – *ABACUS*, Vol.42, No.2, pp. 165-188.
- Braithwaite, J. (2002). Rules and principles: A Theory of Legal Certainty. – *Australian Journal of Legal Philosophy*, Vol. 27, pp. 47-82
- Bratton, W. W. (2003). Enron, Sarbanes-Oxley and Accounting: Rules Versus Principles Versus Rents. – *Villanova Law Review*, Vol. 48, no. 4.
- Briggs-Myers, I. (1980). Gifts differing: Understanding Personality Type. California: Davies Black Publishing.
- Brightman, H.J. (2002). GSU Master Teacher Program: On Learning Styles.
<http://www.gsu.edu/~dschjb/wwwmbti.html>.
- Carmona, S., Trombetta, M. (2008). – On the global acceptance of IAS/IFRS accounting standards: The logic and implications of the principles-based system. - *Journal of Accounting and Public Policy*, Vol. 27, No. 6.
- Choi, Y. C., McCarty, I. (2003). FASB Proposes Principles-Based Approach to US Standard Setting. – *Bank Accounting and Finance*.

- Cunningham, L.A. (2007). A Prescription to Retire the Rhetoric of 'Principles-Based Systems' In Corporate Law, Securities Regulation and Accounting. – *Vanderbilt Law Review*, Vol.60, October.
- Davidson, R.A. (1991). Education: Straw Accountants - *CA Magazine*, Vol. 124, p.43.
- De George, R. T. (1990). *Business Ethics*. New Jersey: McGraw-Hill.
- Donaldson, W.H. (2003). Speech by SEC Chairman: Remarks to the National Press Club by Chairman William H. Donaldson, U.S. Securities and Exchange Commission. <http://www.sec.gov/news/speech/spch073003whd.htm>.
- Dunn, J., McKernan, J. and O'Donnell, P. (2003). Moral Reasoning and the Accountant: Rules and Principles. - *ACCA Occasional Research Paper*, No. 36.
- Dworkin, R. (1967). The Model of Rules. – *University of Chicago Law Review*.
- Dye, R. A., Sunder, S. (2001). Why Not Allow FASB and IASB Standards to complete in the U.S.? – *Accounting Horizons*.
- Eesti keele seletav sõnaraamat. Eesti Keele Instituut. <http://www.eki.ee/dict/ekss/> (03.10.2015)
- Eynon, G., Hill, N.T., Stevens, K.T. (1997). Factors that influence the moral reasoning abilities of accountants: implications for universities and the profession. - *Journal of Business Ethics*, Vol. 16, pp.1297-1309.
- Financial Accounting Standards Board. <http://www.fasb.org/home> (15.03.2015)
- Financial Accounting Standards Board. (2002). Proposal, Principles-Based Approach to U.S. Standard Setting.
- Gornik-Tomaszewski, S. (2005). Antecedents and expected outcomes of the new accounting regulation in the European Union. – *Research in Accounting Regulation*, Vol. 18, pp. 69-103.
- Guenther, D. A. (2005). *Financial Reporting and Analysis*. New Jersey: McGraw-Hill.
- Hail, L., Leuz, C., Wysocki, P. (2009). Global Accounting Convergence and the Potential Adoption of IFRS by the United States: An Analysis of Economic and Policy Factors.
- IFRS Foundation and the IASB. <http://www.ifrs.org> (18.04.2015)
- Jung, C.G. (1921). *Psychological Types*. / Translation by H. Godwyn Baynes (1923). <http://psychclassics.yorku.ca/Jung/types.htm> (29.11.2015)

- Kivi, L., Smith, P., Wagner, C. (2004). Principles-Based Standards and the Determination of Control for Consolidation. – *CPA Journal*, Vol.74, no.5, p. 11.
- Kohlberg, L. (1969). Stage and Sequence: The Cognitive-Developmental Approach to Socialization. - *Handbook of Socialization Theory and Research*. (Ed.) D. A. Goslin. Chicago: Rand McNally.
- Lyas, C. (1993). Accounting and Language in M. Mumford and K. Peasnell (edd.) *Philosophical Perspectives on Accounting*. London: Routledge.
- Massey, D. (2002). The importance of context in investigating auditors' moral abilities. – *Research on Accounting Ethics*, Vol. 8, pp. 195-247.
- Mereste, U. (2003). *Majandusleksikon II*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- Morals, Ethics, and Metaethics.
<http://philosophy.lander.edu/ethics/types.html> (24.04.2015)
- Nelson, M. W. (2003). Behavioral Evidence on the Effects of Principles- and Rules-Based Standards. – *Accounting Horizons*.
- Nelson, M., Elliott, J. and Tarpley, R. (2002). Evidence from auditors about managers' and auditors' earnings-management decisions. – *The Accounting Review*, Vol. 77, pp. 175-202.
- Ng, M. (2004). The future of standards setting. – *The CPA Journal*, Vol.74(1), pp.18-20.
- Oxford Dictionary.
<http://oxforddictionaries.com> (02.10.2015)
- Ponemon, L.A. (1992). Ethical reasoning and selection-socialization in accounting. – *Accounting, Organizations and Society*, Vol. 17, pp. 239-258.
- Ponemon, L.A., Gabhart, D.R.L. (1993). Ethical reasoning in accounting and auditing – *Canadian General Accountants' Research Foundation*, pp. 21.34.
- Psaros, J., Trotman, K. (2004). The Impact of the Type of Accounting Standards on Preparers' Judgments. – *ABACUS*, Vol.40, No.1, pp. 76-93.
- Raz, J. (1972). *Legal Principles and the Limits of Law*. – *Yale Law Journal*.
- Rest, J. (1986). *DIT: Manual for the Defining Issues Test*. - *University of Minnesota Press*.
- Rest, J. R. (1994). Background: theory and research, in Rest, J.R. and Narváez, D. *Moral Development in the Professions*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

- Shaub, M. (1994). An analysis of the association of traditional demographic variables with the moral reasoning of auditing students and auditors - *Journal of Accounting Education*, pp.1-24.
- Shortridge, R.T., Myring M. (2004). Defining Principles-Based Accounting Standards. –*The CPA Journal online*. <http://www.nysscpa.org/cpajournal/2004/804/essentials/p34.htm>
- Securities and Exchange Commission. (2003). Study Pursuant to Section 108(d) of the Sarbanes Oxley Act of 2002 on the Adoption by the United States Financial Reporting System of a Principles-Based Accounting System. <http://www.sec.gov/news/studies/principlesbasedstand.htm>
- The Institute of Chartered Accountants of Scotland. (2006a). Principles-Based or Rules-Based Accounting Standards? A Question of Judgement.
- The Institute of Chartered Accountants of Scotland. (2006b). Principles not Rules: A Question of Judgement.
- Thorne, L. (2000). The development of two measures to assess accountants' prescriptive and deliberative moral reasoning. - *Behavioural Research in Accounting*, Vol. 12, pp.139-169.
- Толковый словарь русского языка С.И. Ожегова и Н.Ю. Шведовой в электронном виде. <http://www.classes.ru/all-russian/russian-dictionary-Ozhegov.htm> (02.10.2015)
- Tweedie, D. (2007). Can Global Standards Be Principle Based? – *The Journal of Applied Research in Accounting and Finance*, Vol.2, no.1, pp. 3-8.
- Wheeler, P. (2001). The Myers-Briggs Type Indicator and applications to accounting Education and research. - *Issues in Accounting Education*, Vol. 16, no. 1, pp.125-150.
- Wüstemann, J., Wüstemann, S. (2010). Why Consistency of Accounting Standards Matters: A Contribution to the Rules-Versus-Principles Debate in Financial Reporting. - *ABACUS*, Vol.46, No.1, lk 1-27.

SUMMARY

PRINCIPLES-BASED AND RULES-BASED ACCOUNTING STANDARDS

Anna-Maria Tsareva

Recent accounting scandals of Enron, WorldCom and other companies have resulted in debate regarding rules-based and principles-based standards. There are two kinds of standards – rules-based and principles-based. According to a widely-held view, US generally accepted accounting principles (US GAAP) are perceived to be rules-based and International Financial Reporting Standards (IFRS) are principles-based. The distinction between rules-based and principles-based standards is not well defined and is subject to a variety of interpretation. The aim of this thesis is to define and study principles-based and rules-based standards and analyze the relation between these two kinds of standards with US GAAP and IFRS.

Principles-based standards involve concise statements of substantive accounting principle where the accounting objectives have been included at an appropriate level of specificity as an integral part of the standard and where few, if any, exceptions or conceptual inconsistencies are included in the standards. Further, such standards should provide an appropriate amount of implementation guidance given the nature of the class of transactions or events and should be devoid of bright-line tests. The included accounting objectives and provided implementation guidance form a structure for exercising professional judgment by preparers and auditors. Finally, such a standard should be consistent with, and derive from, a coherent conceptual framework of financial reporting. In contrast to principles-based standards, rules-based standards can provide a roadmap to avoidance of the accounting objectives inherent in the standards. Internal inconsistencies, exceptions and bright-line tests

reward those willing to engineer their way around the intent of standards. This can result in financial reporting that is not representationally faithful to the underlying economic substance of transactions and events. Also the existence of voluminous detailed implementation guidance on the application of the rules-based standards creates complexity and uncertainty about the application of the standard. In a rules-based system, financial reporting may well come to be seen as an act of compliance rather than an act of communication. Additionally, because the multiple exceptions lead to internal inconsistencies, significant judgment is needed in determining where within the myriad of possible exceptions an accounting transaction falls.

For the examination of principles-based and rules-based standards characteristics were chosen eleven US GAAPs and eleven IFRSs according to the following criterias. First, both US GAAP and IFRS should focus on a narrow economic phenomenon and second, contain a significant measurement and recognition issue, rather than being primarily a disclosure issue. The carried out analysis of chosen IFRSs and US GAAPs has shown that US GAAP and IFRS cannot be characterized as rules-based and principles-based standards as defined previously, because both US GAAPs and IFRSs contain as rules as principles and require the exercise of judgement. Although some of analyzed US GAAPs have characteristics of rules-based standards such as clearly defined rules, bright-line tests, detailed guidance, exceptions and minimized use of judgment, the author dares to claim that US GAAPs definition as rules-based standards is not justified and is meaningless. IFRSs can be defined as principles-based standards to a greater extent, because they contain a minimum amount of rules and are lack of voluminous detailed implementation guidance. However, some IFRSs contain overly-broad principles and provide little guidance and examples and thereby require the significant exercise of professional judgment by preparers and auditors. Such IFRSs cannot be characterized as principles-based standards, which are defined above. Thus, descriptions of rules-based and principles-based standards, described in the thesis are not applicable for US GAAPs and IFRSs.

LISAD

Lisa 1. Terminite „printsiiip” ja „reegel” tõlgendamised inglise ja vene keeles

Principle is

- 1) a fundamental truth or proposition that serves as the foundation for a system of belief or behaviour or for a chain of reasoning
 - (usually principles) a rule or belief governing one's behaviour
 - [mass noun] morally correct behaviour and attitudes: a man of principle
- 2) a general scientific theorem or law that has numerous special applications across a wide field.
 - a natural law forming the basis for the construction or working of a machine
- 3) a fundamental source or basis of something
 - a fundamental quality determining the nature of something: the combination of male and female principles
 - [with adjective] Chemistry an active or characteristic constituent of a substance, obtained by simple analysis or separation.

Lisa 1 järg

Rule is

- 1) one of a set of explicit or understood regulations or principles governing conduct or procedure within a particular area of activity:
 - a principle that operates within a particular sphere of knowledge, describing or prescribing what is possible or allowable: *the rules of grammar*
 - a code of practice and discipline for a religious order or community: *the Rule of St Benedict*
- 2) control of or dominion over an area or people: *the revolution brought an end to British rule*
- 3) the normal or customary state of things: *such accidents are the exception rather than the rule*

ПРИНЦИП:

- 1) Основное исходное положение какой-либо теории, учения, науки, мировоззрения, политической организации.
- 2) Внутреннее убеждение человека, определяющее его отношение к действительности, нормы поведения и деятельности.
- 3) Основа устройства или действия какого-либо прибора, машины и т. п.

Lisa 1 järg

ПРАВИЛО:

- 1) Положение, в котором отражена закономерность, постоянное соотношение каких-нибудь явлений.
- 2) Постановление, предписание, устанавливающее порядок чего-нибудь.
- 3) Образ мыслей, норма поведения, обыкновение, привычка. Человек строгих правил. Взять себе или положить что-нибудь за правило. Обманывать не в его правилах.

Allikad: Oxford Dictionary. <http://oxforddictionaries.com> (02.10.2015)

Толковый словарь русского языка С.И. Ожегова и Н.Ю. Шведовой в электронном

виде. <http://www.classes.ru/all-russian/russian-dictionary-Ozhegov.htm> (02.10.2015)

Lisa 2. ASC ja FASC

ASC Topic List:

- 100 General Principles
- 105 Generally Accepted Accounting Principles
- 200 Presentation
- 205 Presentation of Financial Statements
- 210 Balance Sheet
- 215 Statement of Shareholder Equity
- 220 Comprehensive Income
- 225 Income Statement
- 230 Statement of Cash Flows
- 235 Notes to Financial Statements
- 250 Accounting Changes and Error Corrections
- 255 Changing Prices
- 260 Earnings Per Share
- 270 Interim Reporting
- 272 Limited Liability Entities
- 274 Personal Financial Statements
- 275 Risks and Uncertainties
- 280 Segment Reporting
- 300 Assets
- 305 Cash and Cash Equivalents
- 310 Receivables
- 320 Investments—Debt and Equity Securities
- 323 Investments—Equity Method and Joint Ventures
- 325 Investments—Other
- 330 Inventory
- 340 Other Assets and Deferred Costs
- 350 Intangibles—Goodwill and Other**
- 360 Property, Plant, and Equipment**
- 400 Liabilities
- 405 Liabilities
- 410 Asset Retirement and Environmental Obligations**
- 420 Exit or Disposal Cost Obligations**
- 430 Deferred Revenue
- 440 Commitments
- 450 Contingencies
- 460 Guarantees
- 470 Debt
- 480 Distinguishing Liabilities from Equity
- 500 Equity
- 505 Equity
- 600 Revenue
- 605 Revenue Recognition

Lisa 2 järg

700 Expenses
705 Cost of Sales and Services
710 Compensation—General
712 Compensation—Nonretirement Postemployment Benefits
715 Compensation—Retirement Benefits
718 Compensation—Stock Compensation
720 Other Expenses
730 Research and Development
740 Income Taxes
800 Broad Transactions
805 Business Combinations
808 Collaborative Arrangements
810 Consolidation
815 Derivatives and Hedging
820 Fair Value Measurements and Disclosures
825 Financial Instruments
830 Foreign Currency Matters
835 Interest
840 Leases
845 Nonmonetary Transactions
850 Related Party Disclosures
852 Reorganizations
855 Subsequent Events
860 Transfers and Servicing
900 Industry
905 Agriculture
908 Airlines
910 Contractors—Construction
912 Contractors—Federal Government
915 Development Stage Entities
920 Entertainment—Broadcasters
922 Entertainment—Cable Television
924 Entertainment—Casinos
926 Entertainment—Films
928 Entertainment—Music
930 Extractive Activities—Mining
932 Extractive Activities—Oil and Gas
940 Financial Services—Broker and Dealers
942 Financial Services—Depository and Lending
944 Financial Services—Insurance
946 Financial Services—Investment Companies
948 Financial Services—Mortgage Banking
950 Financial Services—Title Plant
952 Franchisors
954 Health Care Entities

Lisa 2 järg

- 958 Not-for-Profit Entities
- 960 Plan Accounting—Defined Benefit Pension Plans
- 962 Plan Accounting—Defined Contribution Pension Plans
- 965 Plan Accounting—Health and Welfare Benefit Plans
- 970 Real Estate—General
- 972 Real Estate—Common Interest Realty Associations
- 974 Real Estate—Real Estate Investment Trusts
- 976 Real Estate—Retail Land
- 978 Real Estate—Time-Sharing Activities
- 980 Regulated Operations
- 985 Software
- 995 U.S. Steamship Entities

ASC Section List:

- 05 Overview and Background
- 10 Objectives
- 15 Scope and Scope Exceptions
- 20 Glossary 25 Recognition
- 30 Initial Measurement
- 35 Subsequent Measurement
- 40 Derecognition
- 45 Other Presentation Matters
- 50 Disclosure
- 55 Implementation Guidance and Illustrations
- 60 Relationships
- 65 Transition and Open Effective Date Information
- 70 Grandfathered Guidance
- 75 XBRL Definitions
- S99 SEC Materials

FASC:

- Concepts Statement No. 4 - Objectives of Financial Reporting by Nonbusiness Organizations.
- Concepts Statement No. 5 - Recognition and Measurement in Financial Statements of Business Enterprises.
- Concepts Statement No. 6 - Elements of Financial Statements - a replacement of FASB Concepts Statement No. 3 (incorporating an amendment of FASB Concepts Statement No. 2)
- Concepts Statement No. 7 - Using Cash Flow Information and Present Value in Accounting Measurements.
- Concepts Statement No. 8 - Conceptual Framework for Financial Reporting—Chapter 1, The Objective of General Purpose Financial Reporting, and Chapter 3, Qualitative Characteristics of Useful Financial Information (a replacement of FASB Concepts Statements No. 1 and No. 2)

Allikas: Financial Accounting Standards Board. <http://www.fasb.org/home> (15.03.2015)

Lisa 3. Unaccompanied IFRSs, IASs and interpretations

IFRS	IAS	IFRIC	SIC
Preface	IAS 1 Presentation of Financial Statements	IFRIC 1 Changes in Existing Decommissioning, Restoration and Similar Liabilities	SIC 7 Introduction of the Euro
Framework	IAS 2 Inventories	IFRIC 2 Members' Shares in Co- operative Entities and Similar Instruments	SIC 10 Government Assistance - No Specific Relation to Operating Activities
IFRS 1 First-time Adoption of International Financial Reporting Standards	IAS 7 Statement of Cash Flow	IFRIC 4 Determining whether an Arrangement contains a Lease	SIC 15 Operating Leases - Incentives
IFRS 2 Share-based Payment	IAS 8 Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors	IFRIC 5 Rights to Interests arising from Decommissioning, Restoration and Environmental Rehabilitation Funds	SIC 25 Income Taxes - Changes in the Tax Status of an Entity or its Shareholders
IFRS 3 Business Combinations	IAS 10 Events after the Reporting Period	IFRIC 6 Liabilities arising from Participating in a Specific Market - Waste Electrical and Electronic Equipment	SIC 27 Evaluating the Substance of Transactions Involving the Legal Form of a Lease
IFRS 4 Insurance Contracts	IAS 12 Income Taxes	IFRIC 7 Applying the Restatement Approach under IAS 29	SIC 29 Disclosure - Service Concession Arrangements
IFRS 5 Non-current Assets Held for Sale and Discontinued Operations	IAS 16 Property, Plant and Equipment	IFRIC 10 Interim Financial Reporting and Impairment	SIC 32 Intangible Assets - Website Costs
IFRS 6 Exploration for and Evaluation of Mineral Resources	IAS 17 Leases	IFRIC 12 Service Concession Arrangements	
IFRS 7 Financial Instruments: Disclosures	IAS 19 Employee Benefits	IFRIC 14 IAS 19 - The Limit on a Defined Benefit Asset, Minimum Funding Requirements and their Interaction	

Lisa 3 järg

IFRS	IAS	IFRIC
IFRS 8 Operating Segments	IAS 20 Accounting for Government Grants and Disclosure of Government Assistance	IFRIC 16 Hedges of a Net Investment in a Foreign Operation
IFRS 9 Financial Instruments (effective date 01.01.2018)	IAS 21 The Effects of Changes in Foreign Exchange Rates	IFRIC 17 Distributions of Non- cash Assets to Owners
IFRS 10 Consolidated Financial Statements	IAS 23 Borrowing Costs	IFRIC 19 Extinguishing Financial Liabilities with Equity Instruments
IFRS 11 Joint Arrangements	IAS 24 Related Party Disclosure	IFRIC 20 Stripping Costs in the Production Phase of a Surface Mine
IFRS 12 Disclosure of Interest in Other Entities	IAS 26 Accounting and Reporting by Retirement Benefit Plans	IFRIC 21 Levies
IFRS 13 Fair Value Measurement	IAS 27 Separate Financial Statements	
IFRS 14 Regulatory Deferral Accounts (effective date 01.01.2016)	IAS 28 Investments in Associates and Joint Ventures	
IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers (effective date 01.01.2017)	IAS 29 Financial Reporting in Hyperinflationary Economies	
	IAS 32 Financial Instruments: Presentation	
	IAS 33 Earnings per Share	
	IAS 34 Interim Financial Reporting	
	IAS 36 Impairment of Assets	

Lisa 3 järg

IFRS	IAS	IFRIC
	IAS 37 Provisions, Contigent Liabilities and Contingent Assets	
	IAS 38 Intangible Assets	
	IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement	
	IAS 40 Investment Property	
	IAS 41 Agriculture	

Allikas: IFRS Foundation and the IASB. <http://www.ifrs.org> (18.04.2015)

Lisa 4. Inimese põhilised psüühilised funktsioonid ja isiksuse tüübid

Aistmine (S) - selline inimene näeb detaile, üksikasju; eelistab andma konkreetseid vastuseid sama konkreetsetele küsimustele; elab olevikus ja vähe tunneb muret mis saab edasi; pigem teeb midagi reaalselt kui mõtiskleb selle üle; leiab et meelepärasem on see tegevus mis annab käegakatsutavaid tulemusi; ei mõista neid inimesi kes püüavad kõike täiustada; pigem tegeleb faktidega ja arvudega kui teooriatega ja ideedega; ükskõik mis ka ei räägitaks, kõik peab olema esitatud ranges järjekorras, ehk mitte kuidas juhtub; peab fantaasiat sõimusõnaks; teda paneb imestama kui palju aega inimesed kulutavad sellele mida nimetatakse kujutlusmänguks; loeb kirjandust alates esimesest leheküljest; ei mõista neid inimesi kes avavad ja loevad kirjandust seal kus juhtub; pigem meeldib kui antakse täpseid juhiseid millal ja mida teha, kui piirduakse üldiste skeemidega lubades detaile hiljem arutada; peab täpselt juhiseks seda mis teiste jaoks on vaid esialgne kavand; kasutab sõnu nende otseses tähenduses ja soovib et nii toimiks ka teised; esmajärjekorras näeb üksikasju kui pilti tervikuna; on nõus et parem üks kord näha kui sada korda kuulda; pöörab tähelepanu rakendustele; elab olevikus; eelistab konkreetseid asju; alustab algusest ja tegutseb sammhaaval; tunneb rahuldust olemasolevate oskuste rakendamisest; käib mööda "sissetallatud rada"; õpib konkreetsete näidete varal; tahab kohe midagi konkreetset teha; ei meeldi hakata lahendama uusi probleeme, kui pole lahendusviisi teada; on kannatlik üksikasjade käsitlemisel.

Intuitsioon (N) – selline inimene näeb terviklikult, seostatult; tema tähelepanu keskmes on mõisted; mõtiskleb üheaegselt mitmest asjast; sõbrad ja kolleegid süüdistavad teda sageli hajameelsuses; leiab, et tulevik ja selle erinevad variandid on pigem intrigeerivad, kui hirmuäratavad; peab igavaid üksikasju mittevajalikeks; arvab et aeg on suhteline mõiste; sõltumata kellaajast on ta hilineunud vaid siis kui kohtumine või lõuna on alanud ilma temata; meeldib arutada erinevaid asju vaid mõtlemisprotsessi enese nautimise pärast; on suur kalambuuride hindaja ja sõnamängude armastaja; pigem otsib nähtuste vahelisi seoseid kui konkreetseid fakte; alati tekib küsimus: "mida see tähendaks?"; annab kõige üldisemaid vastuseid enamik küsimustele; talle on mõistmatu miks inimesed pole võimelised järgima tema osutamisi; ärritub kui talle käiakse peale üksikasjadega; jääb arusaamatuks miks paljud ei mõista teda ja soovivad et ta räägiks konkreetsemalt; pigem fantaseerib kuhu kulutada järgmine palk kui

Lisa 4 järg

analüüsib milleks on kulutatud eelmine; elab tulevikus; eelistab kujutleda võimalusi; sukeldub tegevusse ükskõik kus, jätab samme vahele, hüppab üle; läheb detailidest kiiresti üle, lähtub mõtteväljatustest; omandab meeeldi uusi teadmisi; otsib uusi võtteid ja võimalusi, kuidas midagi teha; püüab õpitavat terviklikult mõista.

Mõtlemine (T) – sellisele inimesele meeldib analüüsida; ta jääb rahulikuks ja vaoshoituks ka siis kui teised inimesed kaotavad enesevalitsemise; vaidluses on ta poolel mis toetab tõe ja õiglust mitte aga üleüldist õnne; talle meeldib viia kõike täieliku selguseni; võib vaheldumisi liituda mõlema vaidluspolega vaid selle nimel et trennida oma mõtlemisvõimet; on pigem kindlate kavatsustega, tahtejõuline, kui pehme südamega inimene; kui ta pole kellegagi nõus siis pigem ütleb sellest otse näkku kui vaikib, võimaldades teisel olla kindel oma õigsuses; on uhke oma objektiivsuse üle; ümbritsevad inimesed sageli süüdistavad ükskõiksuses ja tundetuses, kuigi ta teab et see pole tõsi; on võimeline vastu võtma raskeid otsuseid; ei mõista miks paljudele teeb muret see mis otseselt ei puuduta neid; arvab et tähtsam olla õige kui kellegi meelt mööda; ei arva et ühise asja nimel tuleks hästi suhtuda inimestesse; arvab et edukas töö inimestega ei eelda neisse suhtumist sümpaatiaga; rohkem usaldab seda mis on loogiline ja teaduslikult põhjendatud; kergemini jäävad meelde numbrid ja hulgad kui näod ja nimed; otsib vigu, kritiseerib; meeldib diskuteerida, väidelda; tugineb otsustamisel loogikale; peab tähtsaks tõe ja õiglust; on orienteeritud tulemusele; tahab midagi saavutada; vajab õiglast kohtlemist; meeldib selge esituslaad.

Tundmus (F) – selline inimene on usaldusväärne; peab probleemi lahendust heaks vaid sel juhul kui see arvestab teiste inimeste huvisid ja tundeid; arvab et mõiste "armastus" ei ole määratlev ja talle ei meeldi kui keegi üritab seda teha; on valmis ronima enda nahast välja et rahuldada teiste inimeste vajadusi; teeb kõik mis võimalik et aidata teisi isegi enda heaolu hinnaga; asetab end teise asemele; koosolekul võib ta osutada ainsaks kes pärib kuidas antud küsimus puudutab neid kelle huvid võivad olla selles puudutatud; meeeldi abistab teisi, kuigi märkab, et keegi kuritarvitab tema abi ja saavutab enamat, kui ta ise; küsib end, kas tunneb keegi huvi selle vastu mida soovib tema, kuid talle on raske need sõnad valjult välja ütelda; mõtlemata väldib või võtab tagasi neid sõnu mis võiksid kedagi solvata; talle heidetakse sageli ette liigset

Lisa 4 järg

otsustusvõimetust; eelistab harmooniat korrale; teda väga kurvastavad igat liiki kokkupõrked, olgu see ühiskonnas või peres; püüab vältida konflikte või pehmedada neid armastusega; võtab kõike südamesse; oskab luua mõnusa õhkkonna; väldib vastuolusid, konflikte; otsustab tunde järgi; peab tähtsaks häid inimsuhteid; on orienteeritud tegevusele; tahab olla lugupeetud; vajab heakskiitu ja toetust; on isikupärane; paneb tähele teiste tundeid ja oskab neile reageerida.

Introvert (I) – sellisele inimesele meeldib individuaalne tegevus ja mõtisklemine (pealtnäha passiivne, sisemiselt aktiivne); ta ammutab tegevusenergiat oma sisemaailmast, ideedest; eelnevalt mõtleb läbi mida kavatseb öelda ja soovib et nii toimiksid ka teised; sageli venitab vastuse andmisega; meeldib vaikus ja omaette olemine; teab et tema rahu on kergesti rikutav ja seepärast püüab vältida kõrval töötavat telerit, lärmavaid lapsi või kõrvuti toimuvat juttu; oskab teisi kuulata, kuid märkab, et seda kuritarvitatakse; tal on argliku inimese reputatsioon; sõltumata oma nõusolekust või mitte, jääb tagasihoidlikuks ja mõtteisse süvenenuna; soovib et talle antaks oma mõtteid lõpuni välja öelda ja ei katkestataks poolel sõnal; reeglina ei katkesta teiste kõnelusi, lootes et nad vastavad talle samaga; tunneb vajadust "laadida" end üksinduses peale viibimist inimeste seas; mida suuremat pinget nõuab kohtumine teiste inimestega, seda enam tunneb ta end väsinuna; on kindel et sõnad maksavad vähe; kahtleb kui teda väga kiidetakse; enne mõtleb, siis ütleb ja tegutseb; jätab oma mõtteid ja tundeid sageli enda teada.

Ekstravert (E) – sellisele inimesele meeldib mitmekesisus, ta on aktiivne ja tegutsemishimule; leiab stiimuleid, hangib tegevusenergiat ümbritsevast asjade ja inimeste maailmast; kaldub enne kõnelema ja alles siis mõtlema; ei tea mida ütleb kuni ei kuule omaenda häält; sageli süüdistab end keele hammaste taga mittehooldmises; on lai tutvavate ring ja paljusid neist peab oma lähimateks sõpradeks; mida rohkem inimesi tema ümber, seda paremini ta end tunneb; võib rahumeeli lugeda või kellegagi vestelda sisselülitatud teleri või raadioga, või mingi teise kõrval toimuva kõneluse ajal, ta lihtsalt ei pane seda tähele; on avatud sõpradele ja ei pöikle kõrvale suhtlemises võõrastega, kus suure tõenäosusega võib osutada tähelepanu keskmes; kergesti katkestab oma toiminguid et haarata helisevat telefoni või siseneb kellegi ruumi kui tarvis midagi öelda; ei piira end vaid tutvavatega, ning sageli teavitab isiklikest asjadest

Lisa 4 järg

võõrastele; eelistab lahendama probleeme, jagama oma ideid seltskonnas, kuid mitte omaette; viibides pikemat aega omaette mõtisklustes, ilma et saaks oma mõtteid jagada ja jälgida teiste reaktsioone, tunneb, et milleski on puudu; meeleldi külastab koosolekuid, soovides jagada oma mõtteid; eelistab kõnelema ise kui kuulama teisi; ei lase käest võimaluse sattumast tähelepanu keskmesse; on kurb või igavleb, kui ei õnnestu aktiivselt kõneluses osa võtma ja oma seisukohti avaldama; pigem "vaatab" keele, kui silmade abil; kaotades oma mõtte suunda püüab leida seda valjult; väga vajab toetust ja heakskiitu sõprade, kolleegide või ülemuste poolt; vajab heakskiitu oma välimusele ja edukatele toimingutele et olla kindel oma edus; võib pikemalt mõtlemata tegutsema hakata; on avatud, ei varja oma mõtteid ja tundeid; meeldib õppida praktilise tegevuse käigus, näiteks õppetükki ümber jutustades; meeldib vastata pikemalt mõtlemata.

Otsustus (J) – selline inimene tegutseb hästi siis, kui saab tegevust ette kavandada; alati ootab neid kes ei suuda õigeaks ajaks kohale tulla; tal on igal esemel oma kindel koht ja ei suuda enne rahuneda kui see saab nii tehtud; teab et kui igaüks lihtsalt teeks seda mida ta peab tegema ja ajal millal peab seda tegema, siis poleks enam millegist parimast unistada, maailm muutuks paremaks; ärgates hommikul ta kindlalt teab kuidas hakkab kulgema päev; tal on päevaplaan millele tingimata järgneb ja sattub segadusse, kui miski toimub mitte plaanipäraselt; talle ei meeldi ootamatused ja annab sellest teistele teada; koostab vajalike toimingute loetelu ja toimib vastavalt sellele; kui ta peab tegema seda mis pole plaanis kirjas, siis ta lisab plaani vajaliku vaid selleks, et tehtu maha tõmmata; on korraarmastaja; iga ese töölaual või külmikus peab asetsema omal kohal kindlas süsteemis, see kehtib ka köidetud dokumentide, riidenagide või piltide kohta seintel; teda süüdistatakse ärrituvuses, pahameelsuses, kuid see pole nii, kuna ta vaid väljendab oma arvamuse; viib lõpuni tegevust isegi teades, et tuleb selle juurde tagasi pöörduda ja ringi teha; meeldib asju korda ajada ja ära lõpetada; rahuldub saavutatuga; paneb asjad kiire otsustamisega paika; tunneb end hästi, kui reeglid on teada.

Lisa 4 järg

Kohanemine (P) – sellisele inimesele meeldib vaheldusrikas tegevus; ta kergelt kaldub teelt kõrvale; võib lausa eksida kolme puu vahel; meeldib teada saada midagi uut, käia läbikäimata teid mööda, isegi kui see on vaid uus teekond töölt koju; ei arvesta eelseisvat töökoormust ja toimib vastavalt oludele; teda sageli süüdistatakse organiseerimatuses, kuigi ise on selle suhtes teisel arvamusel; on raskusi tegevuse õigeaegse lõpetamisega ja on vajalik ootamatu aktiivsuse plahvatus mis haaraks teda lausa viimastel minutitel; kui ta jõuab lõpetada oma toiminguid õigeaegselt, ümbritsevates inimestes võib see tekkida segadust teadmatuses millisel viisil see sai õnnestuda; arvab et täpsus pole vajalik; talle on väärtuseks loominguline hoog ja ettearvamatus ning võime kõike uutmoodi tajuda; püüab oma töö muuta mänguks, ja kui see osutub raskeks, ta pigem on meelel, et seda tööd poleks olnud tarvis alustama; igav rutiinne töö kaotab tema jaoks mõtte; kõneluses sageli muudab teemat; uut suunda tema mõtetele võib anda ootamatult pähe tulnud kaalutus, uus ese nägemisväljas või inimene, kes tuppä astub; ei meeldi end millegagi siduda; ei kiirusta otsuse tegemisega; eelistab valiku vabadust; ei püstita enesele kindlaid eesmärke, kuid see pole reegel ja kõik sõltub asjaoludest; meeldib jätta asja lahendamise viimasele minutile; võib ebameeldivate ülesannete täitmise edasi lükata; on aldis kõigele uuele; viivitab otsustamisega, otsides valikuvõimalusi; kohaneb hästi muutuvate olukordadega.

Allikas: Autori koostatud Jung ja Briggs-Myers raamatute alusel (Jung 1921, Briggs-Myers 1980)